

Deficyt budżetu państwa a wzrost gospodarczy

Andrzej Rzońca

Warszawa, 21 maja 2010 r.

- Deficyt to ta część wydatków, która nie ma pokrycia w dochodach państwa

$$\text{DOCHODY} - \text{WYDATKI} < 0 \Rightarrow \text{DEFICYT}$$

- Aby pokryć deficyt, państwo musi pożyczać pieniądze. W ten sposób powstaje dług publiczny, który stanowi łączną sumę zobowiązań sektora finansów publicznych

$$\text{DEFICYT} = \text{PRZYROST DŁUGU PUBLICZNEGO}$$

- Stały deficyt oznacza stały wzrost długu publicznego

Stały deficyt w relacji do PKB stabilizuje dług publiczny w relacji do PKB na poziomie:

$$\text{dług publiczny/PKB} = (\text{deficyt/PKB}) / \text{nominalna dynamika PKB}$$

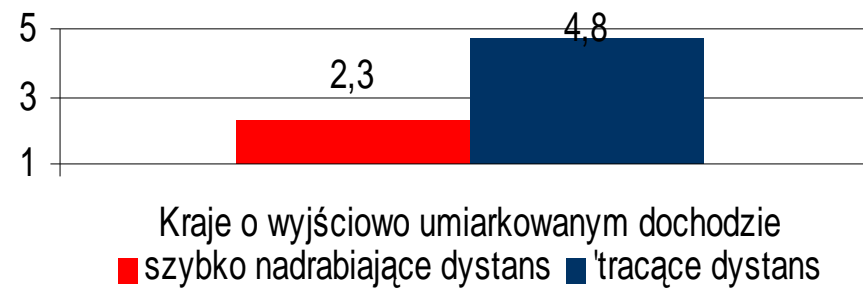
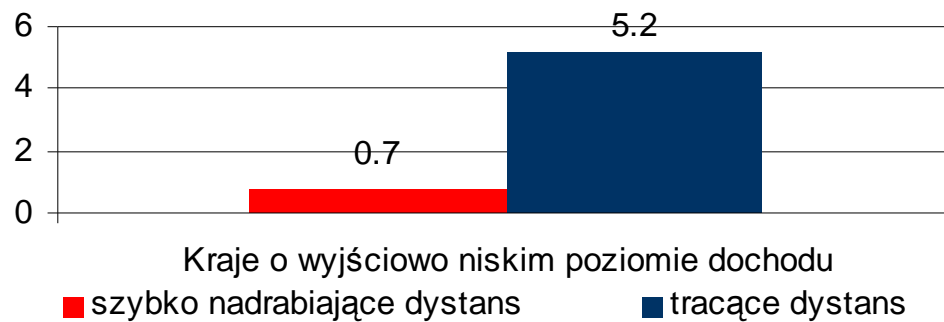
Deficyt	Dług	Nominalna dynamika PKB	Realna dynamika PKB*
5	60**	8,3	5,7
4	60**	6,7	4,1
3	60**	5,0	2,4
5	50***	10,0	7,3
4	50***	8,0	5,4
3	50***	6,0	3,4

* Przy założeniu, że inflacja jest równa celowi inflacyjnemu (wynosi 2,5 proc. rocznie)

** Limit długu określony przez konstytucję

*** Pierwszy próg ostrożnościowy długu określony w Ustawie o finansach publicznych

Deficyt sektora finansów publicznych w latach 1970-98 (w % PKB)



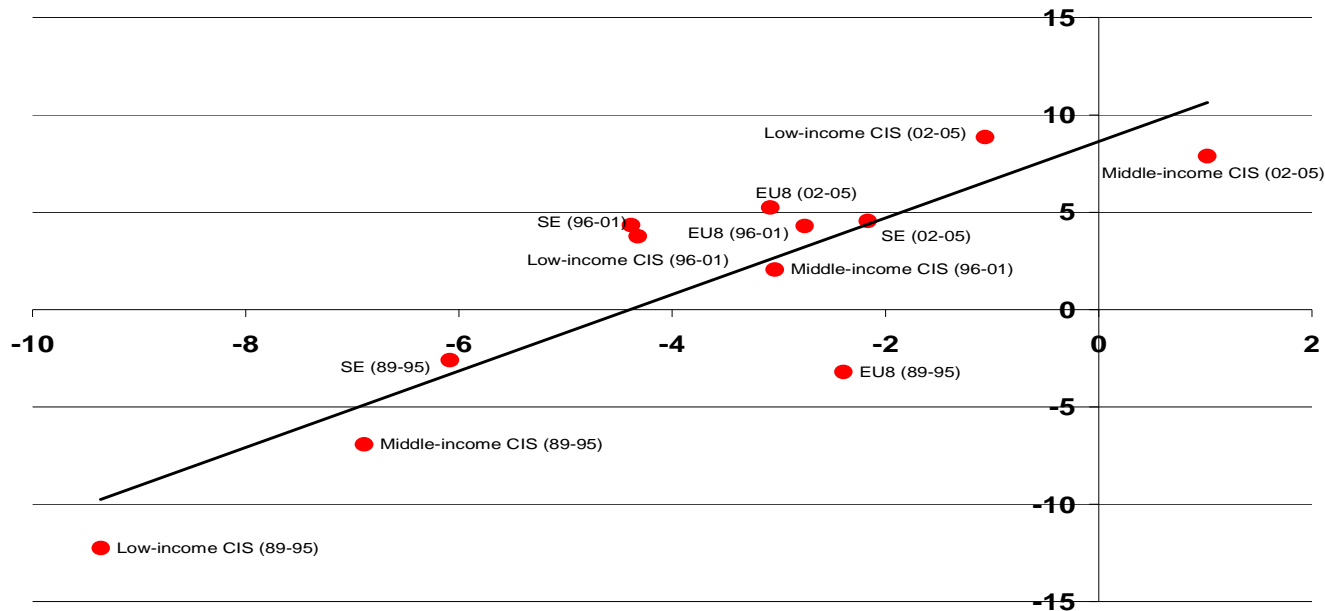
Źródło: MFW (2000)

Koszty deficytu w świetle badań empirycznych

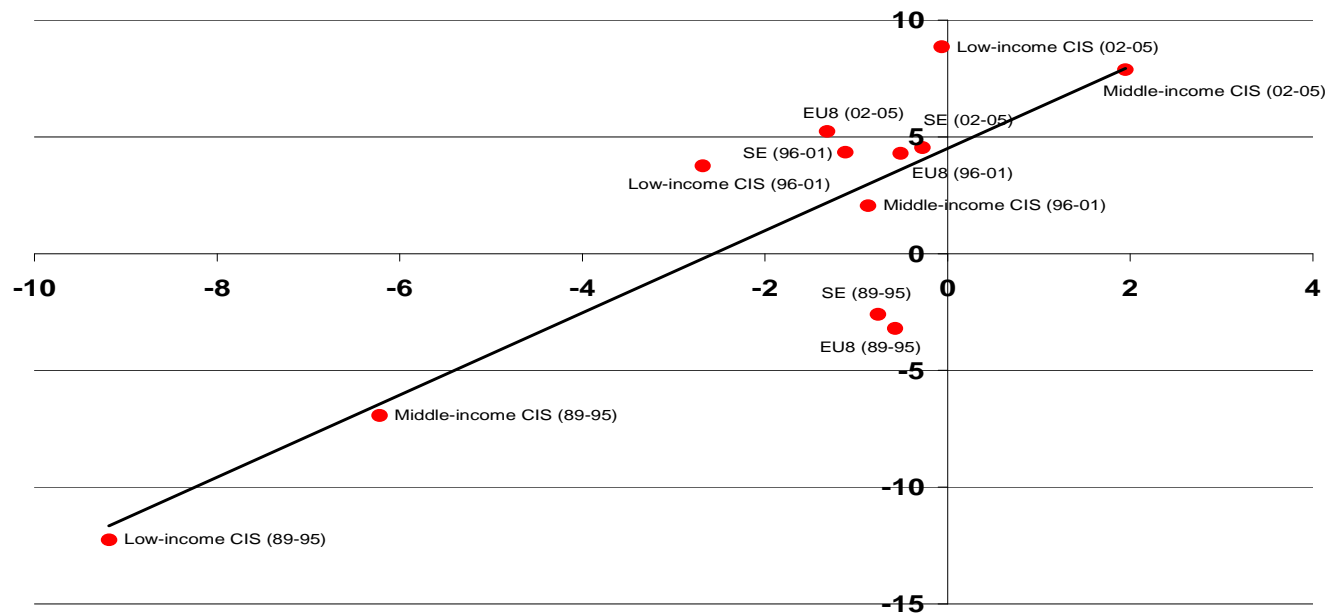
Badania	Spadek tempa wzrostu PKB w reakcji na pogorszenie salda sektora finansów publicznych o 1 proc. PKB
S. Fischer (1993)	0.133 - 0.241
W. Easterly and S. Rebelo (1994)	0.129-0.142
M. Bleaney, N. Gemmell, R. Kneller (2001)	0.036 – 0.485
W. Easterly, R. Levine (1997)	0.093-0.177

Grupy krajów posocjalistycznych	Saldo sektora finansów publicznych (w %PKB)				Przeciętne tempo wzrostu			
	89- 05	89- 95	96- 01	02- 05	89- 05	89- 95	96- 01	02- 05
EU8	-2.7	-2.4	-2.8	-3.1	1.6	-3,2	4,3	5,2
Europa południowa	-4.3	-6.1	-4.4	-2.2	1.6	-2,6	4,3	4,6
B. ZSRR o umiarkowanym poziomie dochodu	-3.7	-6.9	-3.0	1.0	-0,2	-6,9	2,1	7,9
B. ZSRR o niskim poziomie dochodu	-5.5	-9.4	-4.3	-1.1	-1,6	-12,3	3,8	8,9

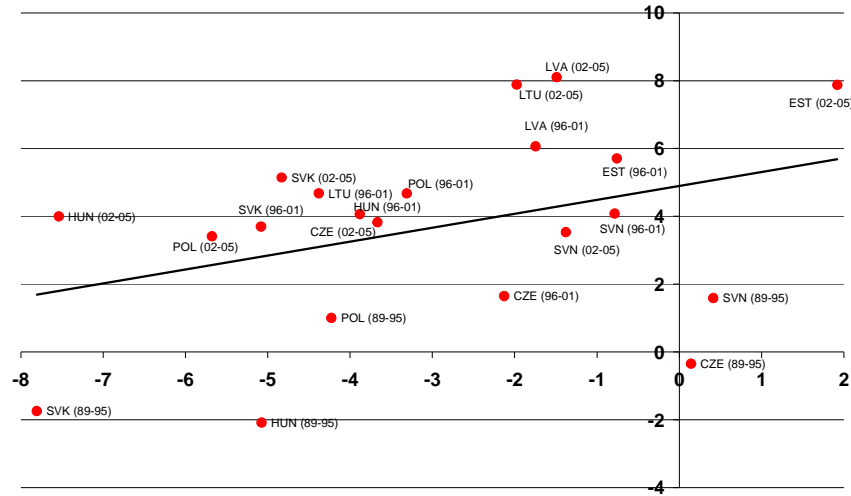
(ii) Saldo fiskalne a wzrost gospodarki



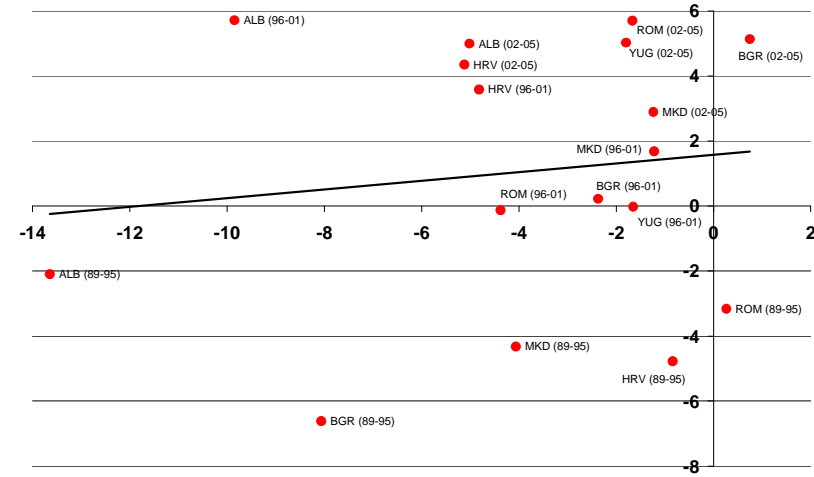
(ii) Saldo pierwotne a wzrost gospodarki



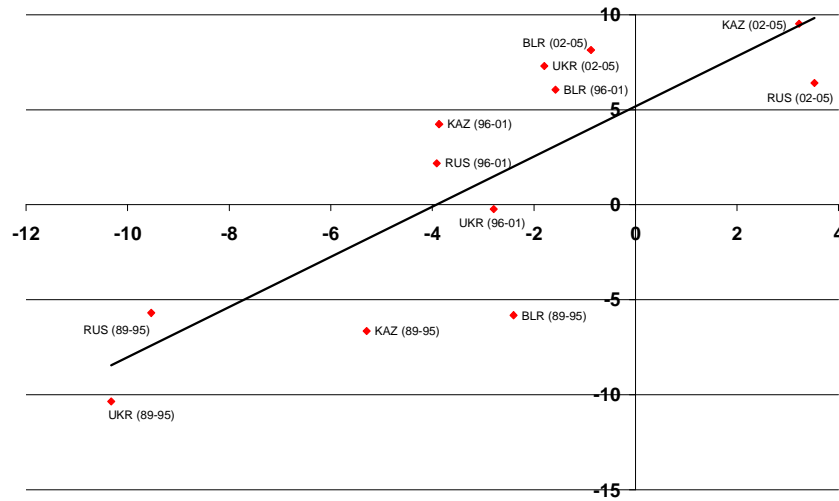
(i) UE-8



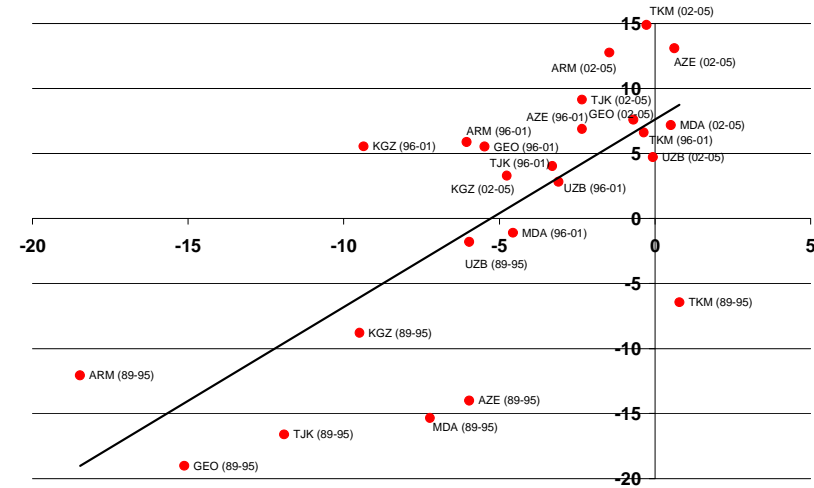
(ii) Europa Południowa



(iii) WNP o umiarkowanym dochodzie na mieszkańca



(iv) WNP o niskim dochodzie na mieszkańca



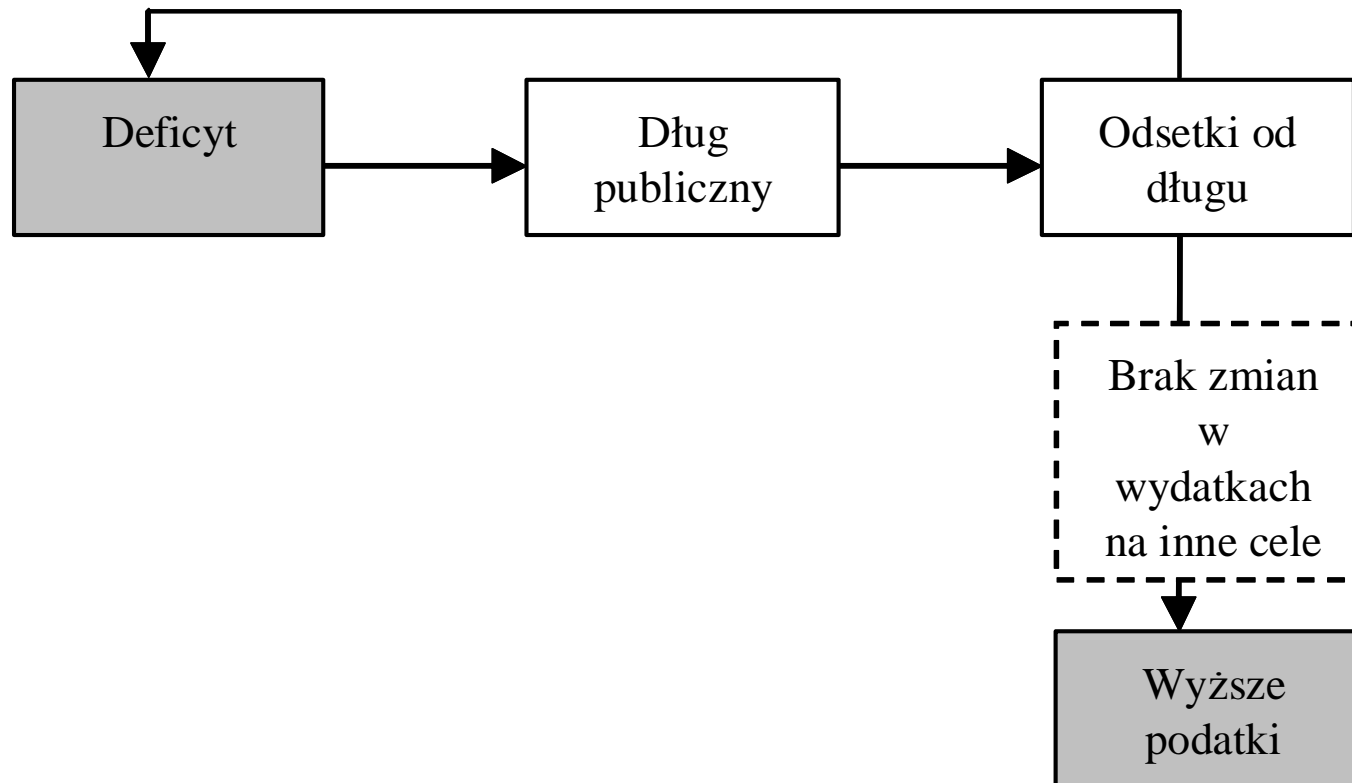
Koszty deficytu z kalibracji najprostszego modelu endogenicznego wzrostu

	Kraje	Spadek tempa wzrostu PKB w reakcji na pogorszenie salda sektora finansów publicznych o 1 proc. PKB
(i)	Polska	0.156-0.313
(ii)	EU8	0.149-0.297
(iii)	Europa południowa	0.176-0.353
(iv)	B. ZSRR o umiarkowanym poziomie dochodu	0.186-0.372
(v)	B. ZSRR o niskim poziomie dochodu	0.196-0.393

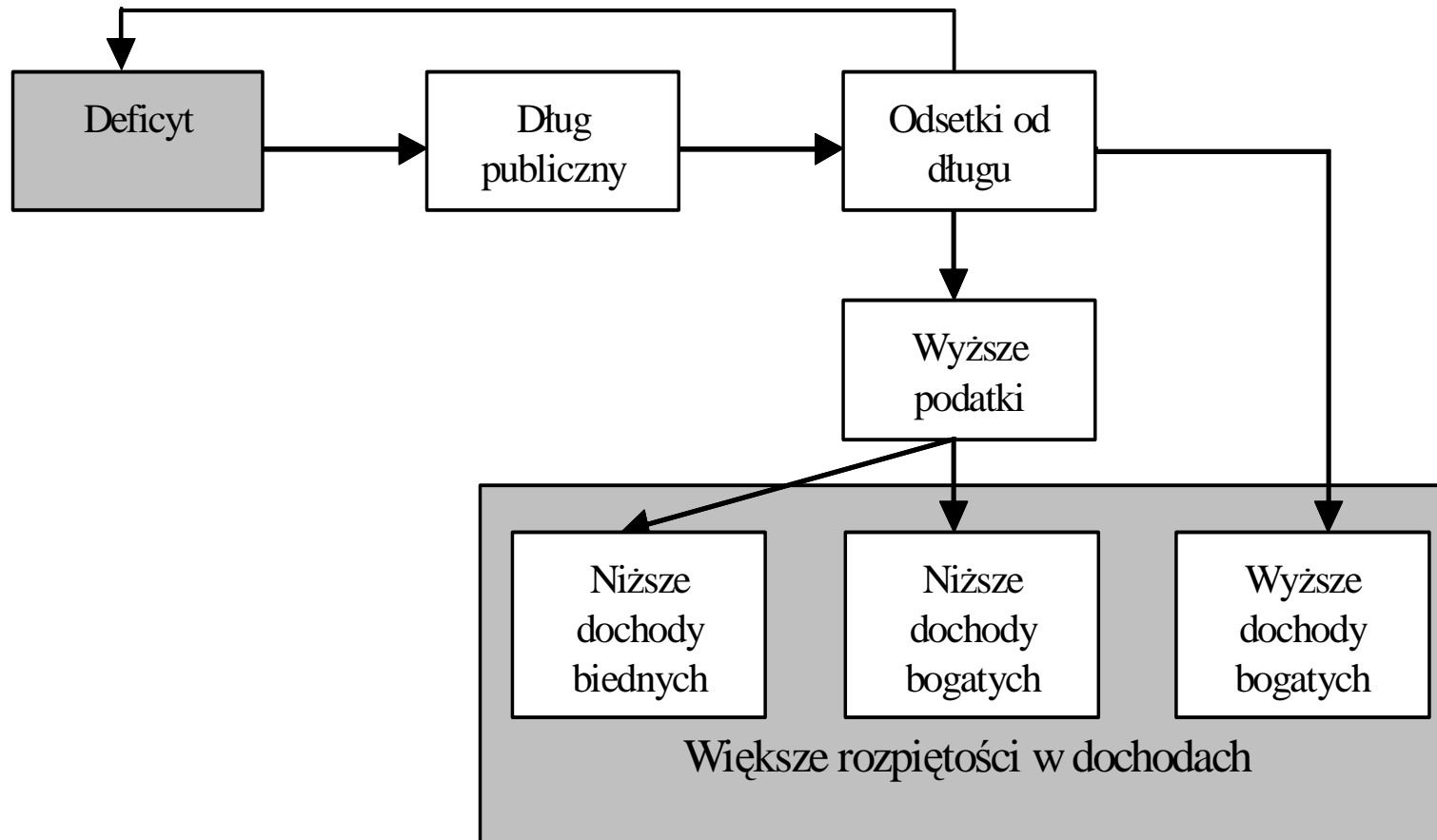
Założenia:

- Stopa deprecjacji kapitału równa 4% (zob. np. M. D. Shapiro, 2004.)
- Parametr A wyznaczony z przeciętnej dynamiki PKB oraz stopy prywatnych inwestycji w latach 1996-2005 oraz założonej stopy deprecjacji.
- Zmiana w saldzie równoważona w 20-60 proc. przez zmianę o przeciwnym znaku prywatnych oszczędności (zob. np. W. G. Gale and P.R. Orszag, 2003, s. 6-7.)

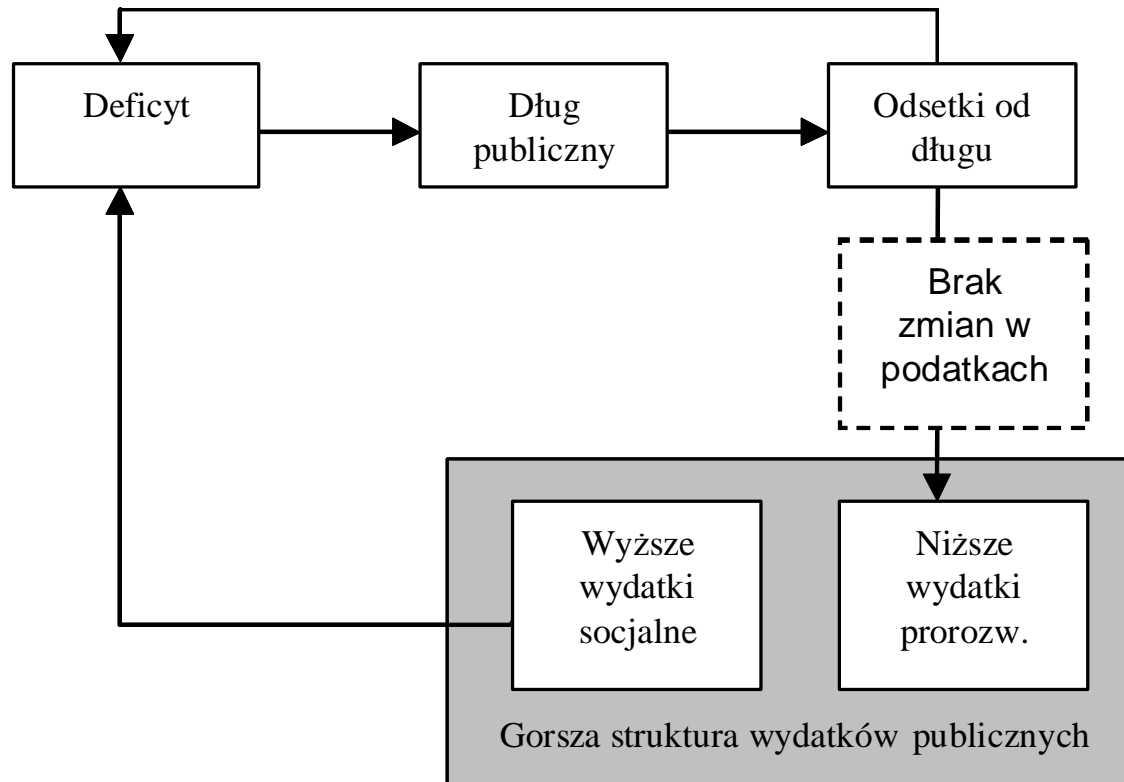
Deficyt a przyszłe podatki



Deficyt a nierówności w dochodach



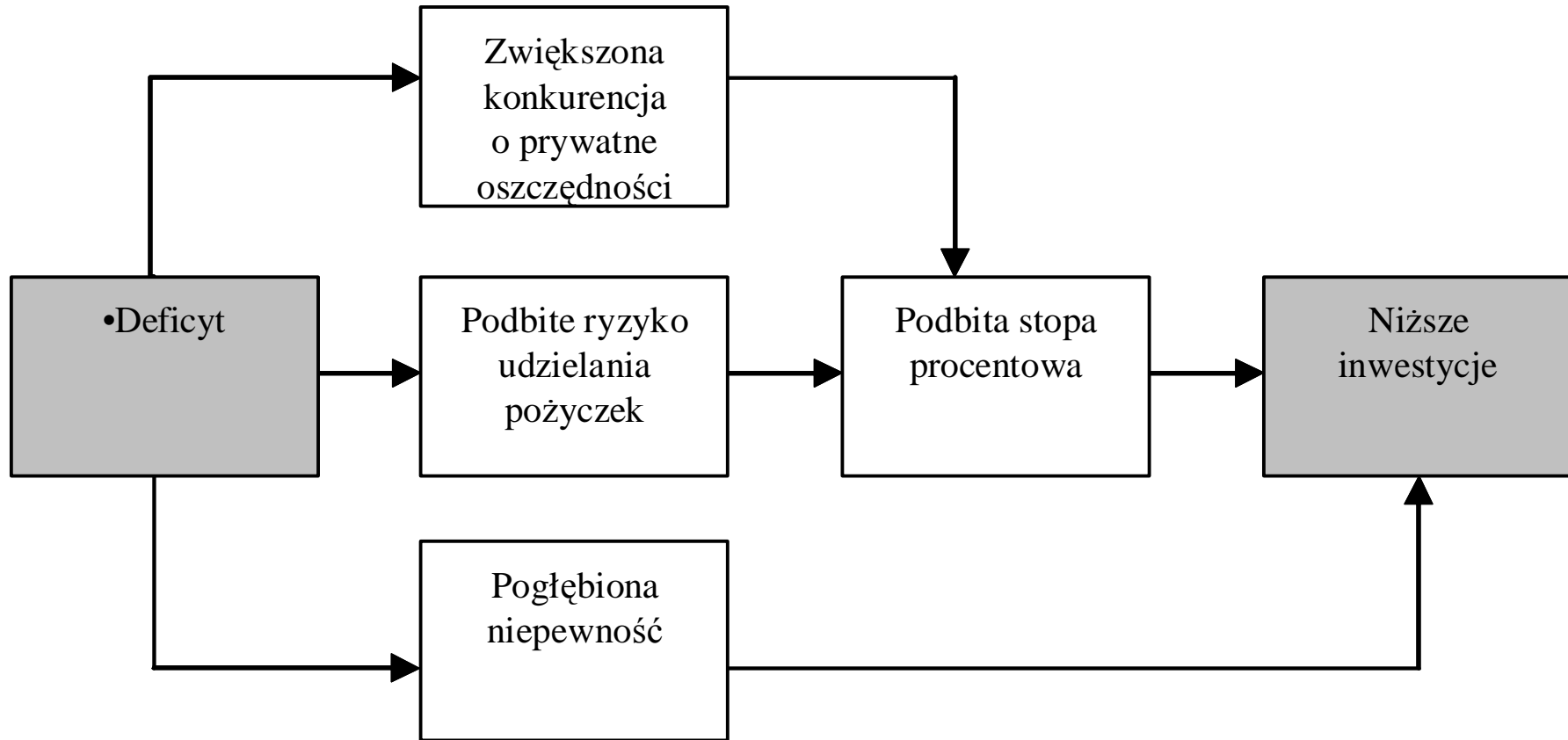
Deficyt a struktura wydatków publicznych



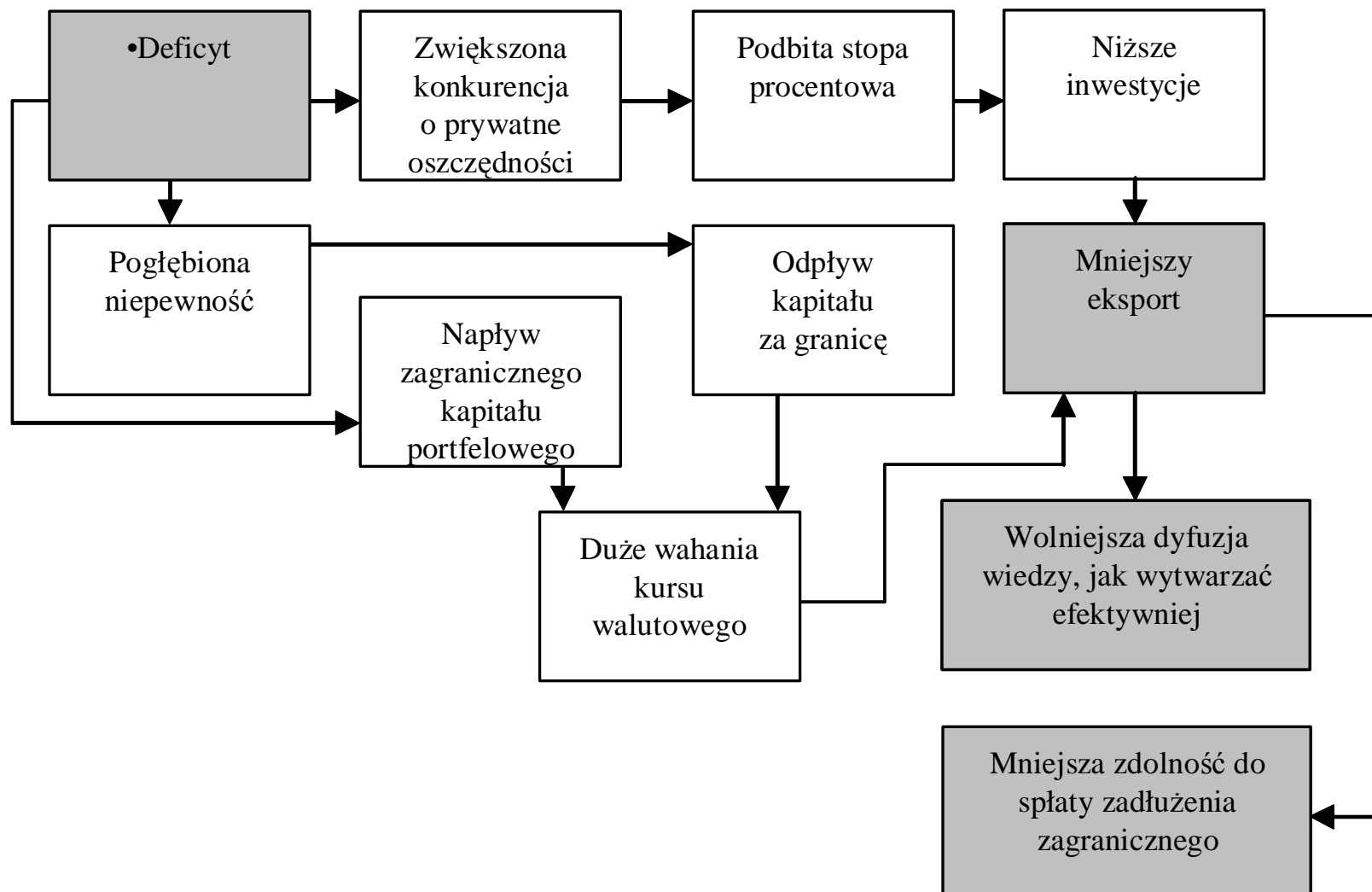
To co zwane jest deficytem (...) umożliwia naszym prawodawcom głosowanie za wydatkami, jakich chcą ich wyborcy, bez konieczności głosowania za podatkami, aby za nie zapłacić. Nasi ustawodawcy uwielbiają podkreślać ‘kto korzysta’, wolą natomiast nie rozmawiać o tym, ‘kto płaci’”.

Milton Friedman

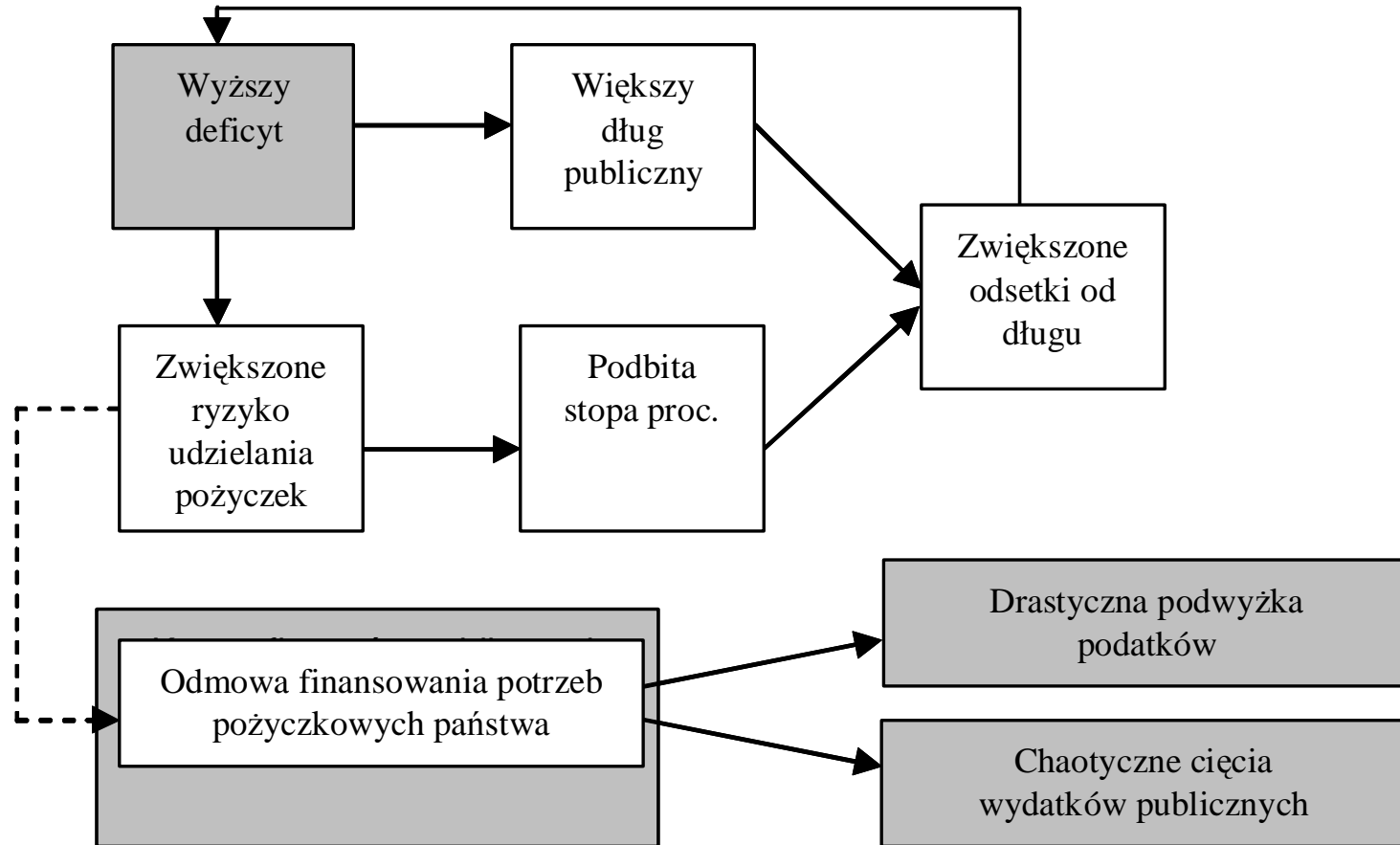
Deficyt a inwestycje



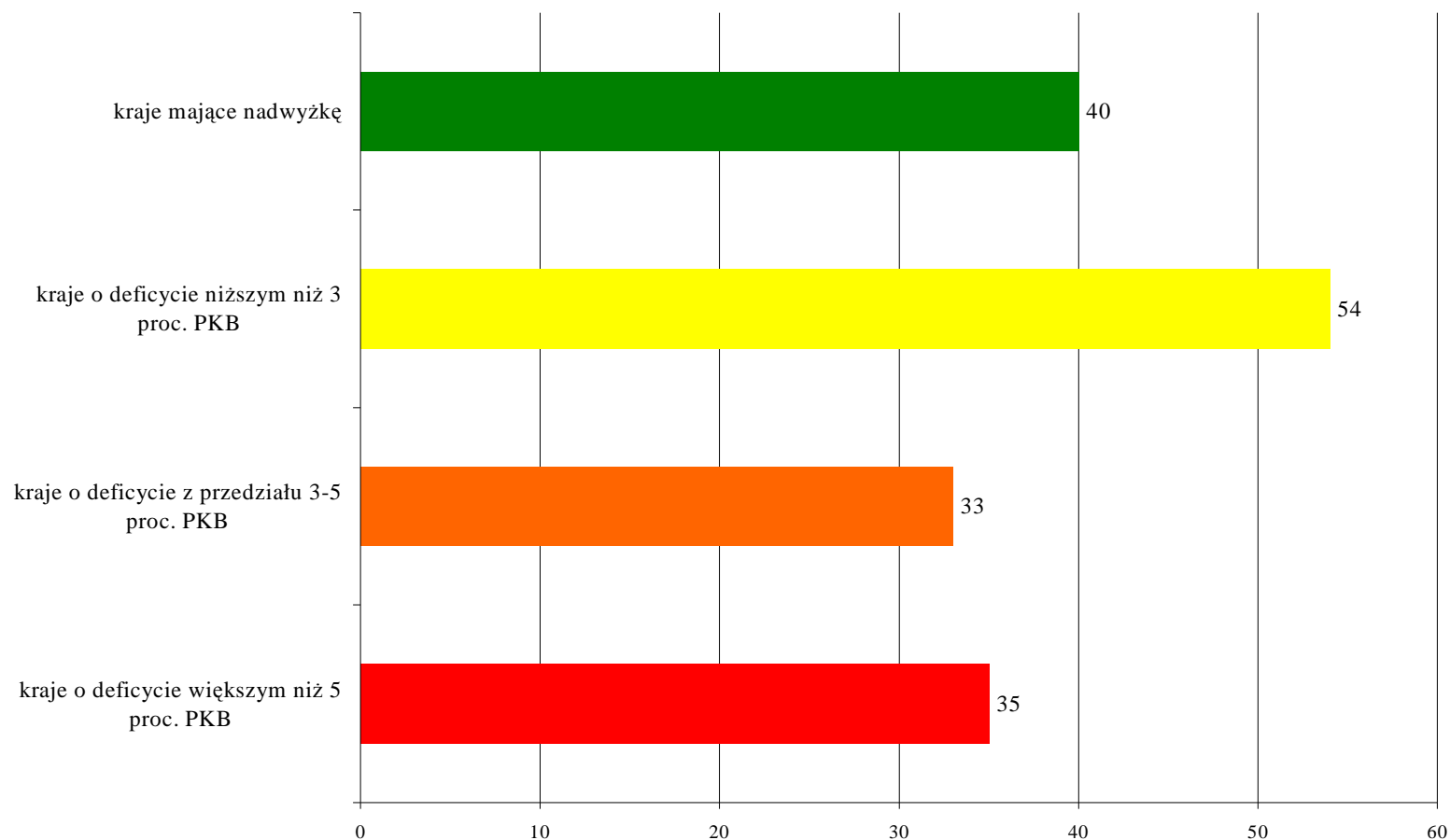
Deficyt a powiązania z gospodarką światową

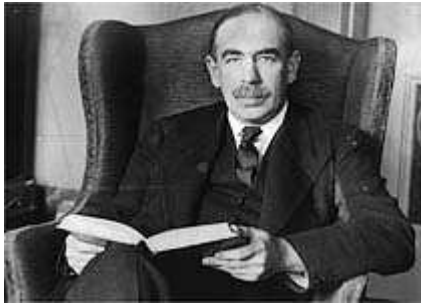


Deficyt a kryzysy



Liczba krajów o zrównoważonych i niezrównoważonych finansach publicznych w latach 2001-2005





J. M. Keynes

„Ludzie praktyczni, którzy uważają się za wolnych od jakichkolwiek wpływów intelektualnych, są zazwyczaj niewolnikami jakichś zmarłych ekonomistów”.

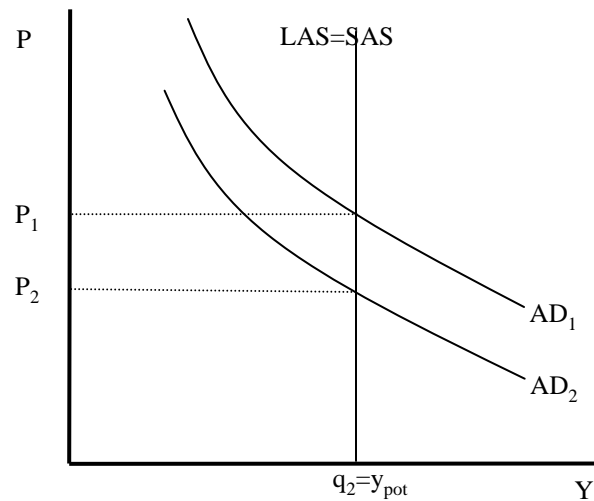
Deficyt jako instrument skracania recesji

- **W czasie recesji maleje liczba gospodarstw domowych i przedsiębiorców, chętnych do zaciągania kredytów na sfinansowanie dodatkowych wydatków**
- **Ludzie niepewni, co stanie się w niedalekiej przyszłości, są mniej skłonni niż w ‘normalnych’ czasach do wydawania pieniędzy i stają się bardziej zapobiegliwi – odkładają większą część dochodu na „czarną godzinę”**
- **W tych warunkach państwo poprzez deficyt może przyspieszyć przekształcanie prywatnych oszczędności w wydatki**

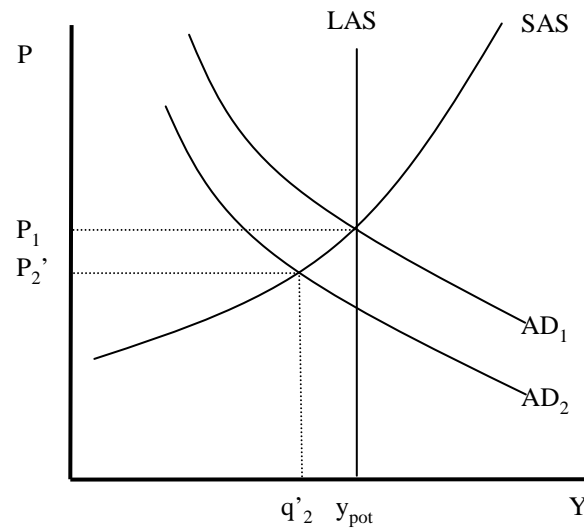
Warunek skuteczności deficytu w skracania recesji

- **Zdolności wytwórcze w gospodarce bywają co pewien czas nie w pełni wykorzystane ze względu na sztywność cen**
- **Gdyby w reakcji na zmniejszone wydatki, wszyscy przedsiębiorcy odpowiednio obniżyli ceny, wówczas sprzedaliby wszystko, co wytworzyli.**
- **Jednocześnie za zarobione pieniądze, choć mniejsze, każdy mógłby kupić dokładnie tyle samo dóbr, co w przeszłości, bo spadłyby nie tylko ceny oferowanych przez niego dóbr, ale i wszystkie inne ceny**

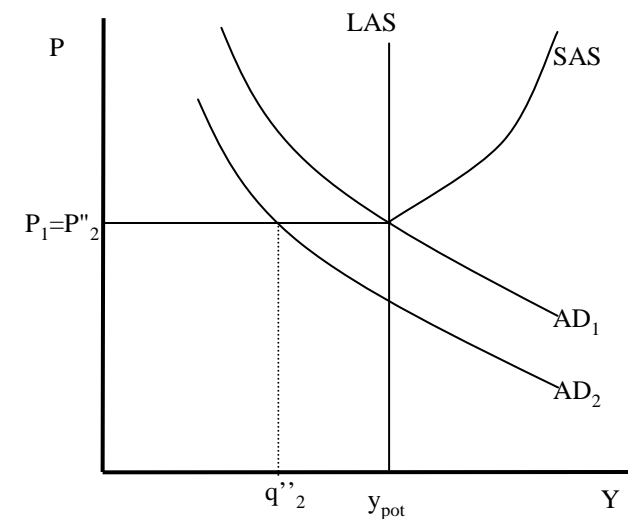
Ceny doskonale elastyczne



Ceny umiarkowanie sztywne



Ceny doskonale sztywne

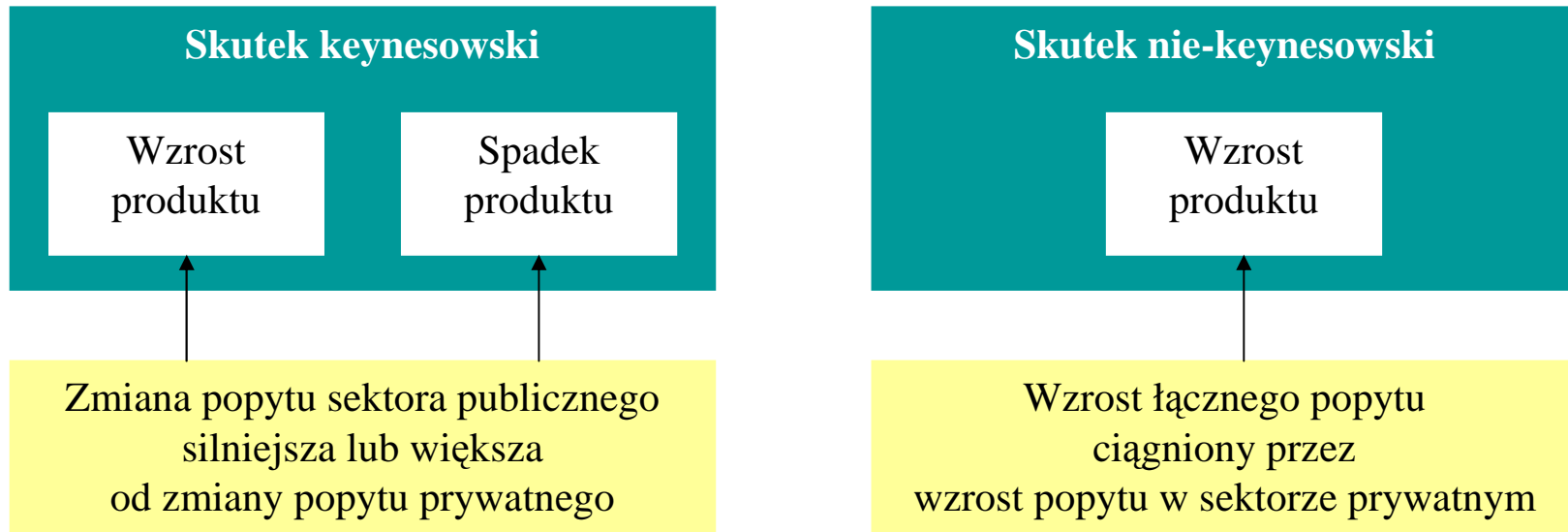


Gdyby ceny wszystkich dóbr dostosowywały się natychmiast do zmian w zapotrzebowaniu na owe dobra, spadek skłonności ludzi do wydawania nie mógłby wywołać recesji, a pojawienie się deficytu nie byłoby w stanie jej skrócić

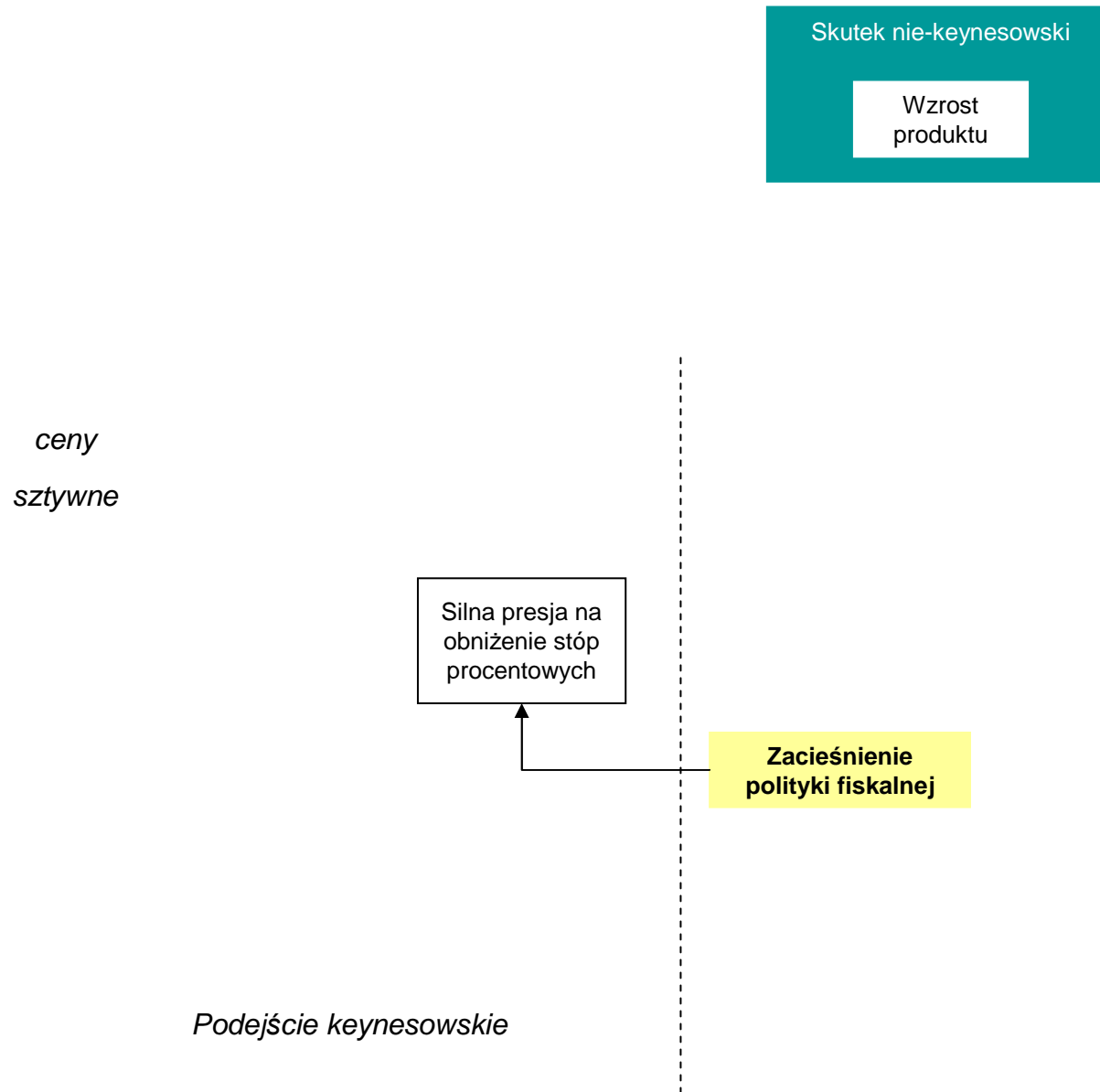
Czynniki ograniczające skuteczność deficytu w skracaniu recesji

- **Trudno w krótkim czasie precyzyjnie określić, jaka część spadku aktywności gospodarczej wynika z przejściowego zmniejszenia łącznych wydatków, a jaka część tego spadku jest trwała**
- **Deficytu nie da się szybko dostosować do zmian w łącznych wydatkach w gospodarce.**
- **Rządom dużo łatwiej przychodzi zwiększanie deficytu budżetu niż jego ograniczanie**

Podział skutków zacieśnienia polityki fiskalnej na keynesowskie i nie-keynesowskie



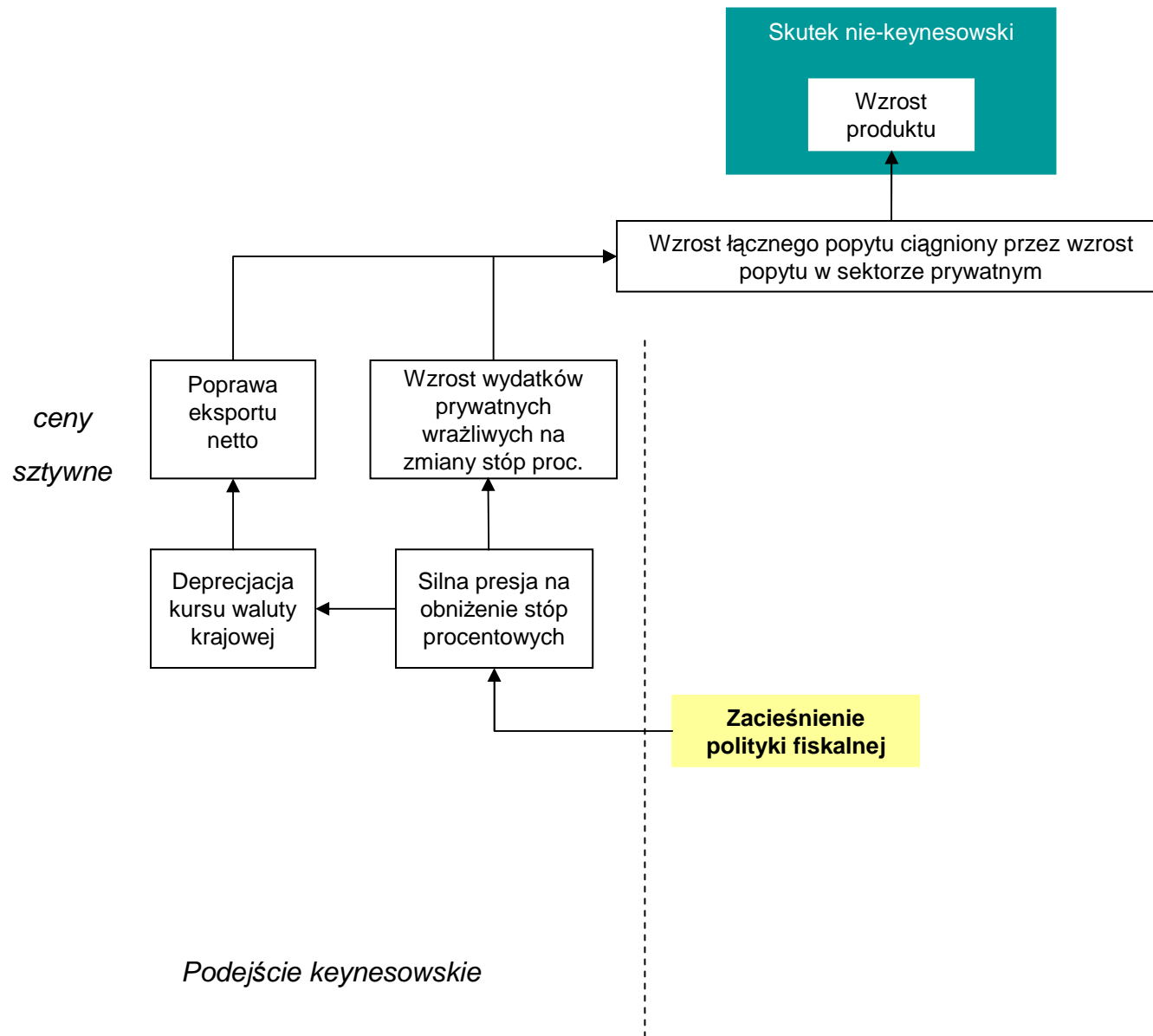
Sposoby wyjaśniania nie-keynesowskich skutków zacieśnienia polityki fiskalnej



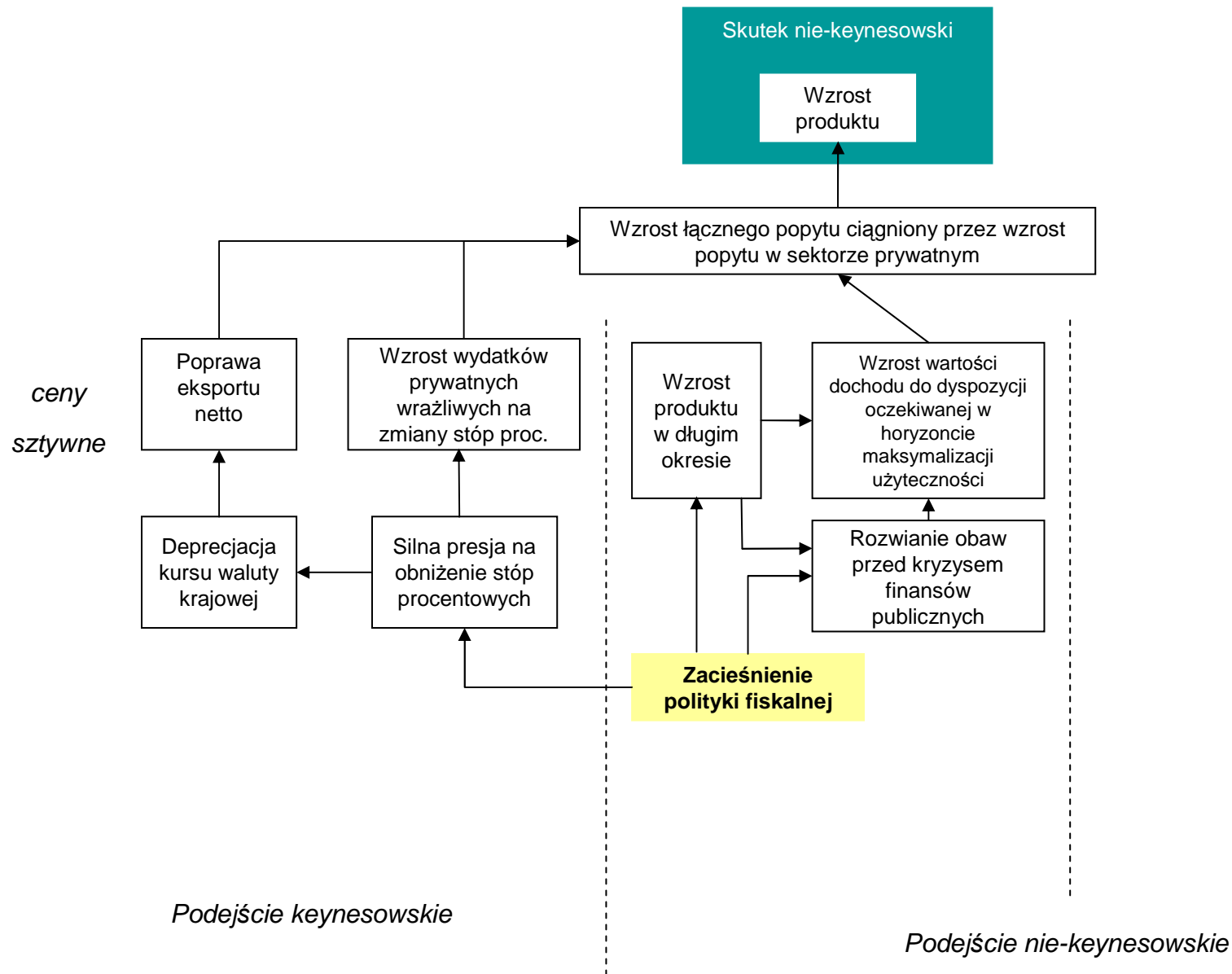
Założenia podejścia keynesowskiego konieczne dla uzyskania jednoznacznie keynesowskiej reakcji produktu na zacieśnienie fiskalne

- **oczekiwania inflacyjne nie dostosowują się do zmian w gospodarce (są statyczne);**
- **wszystkie sektory instytucjonalne cieszą się takim samym zaufaniem jako płatnicy wśród potencjalnych kontrahentów;**
- **popyt na pieniądz gospodarstw domowych nie zależy od zmian w ich majątku;**
- **gospodarka jest zamknięta na wymianę dóbr i przepływy aktywów finansowych.**

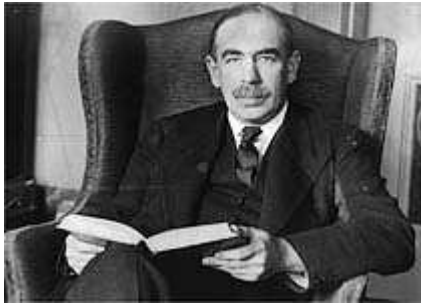
Sposoby wyjaśniania nie-keynesowskich skutków zacieśnienia polityki fiskalnej



Sposoby wyjaśniania nie-keynesowskich skutków zacieśnienia polityki fiskalnej



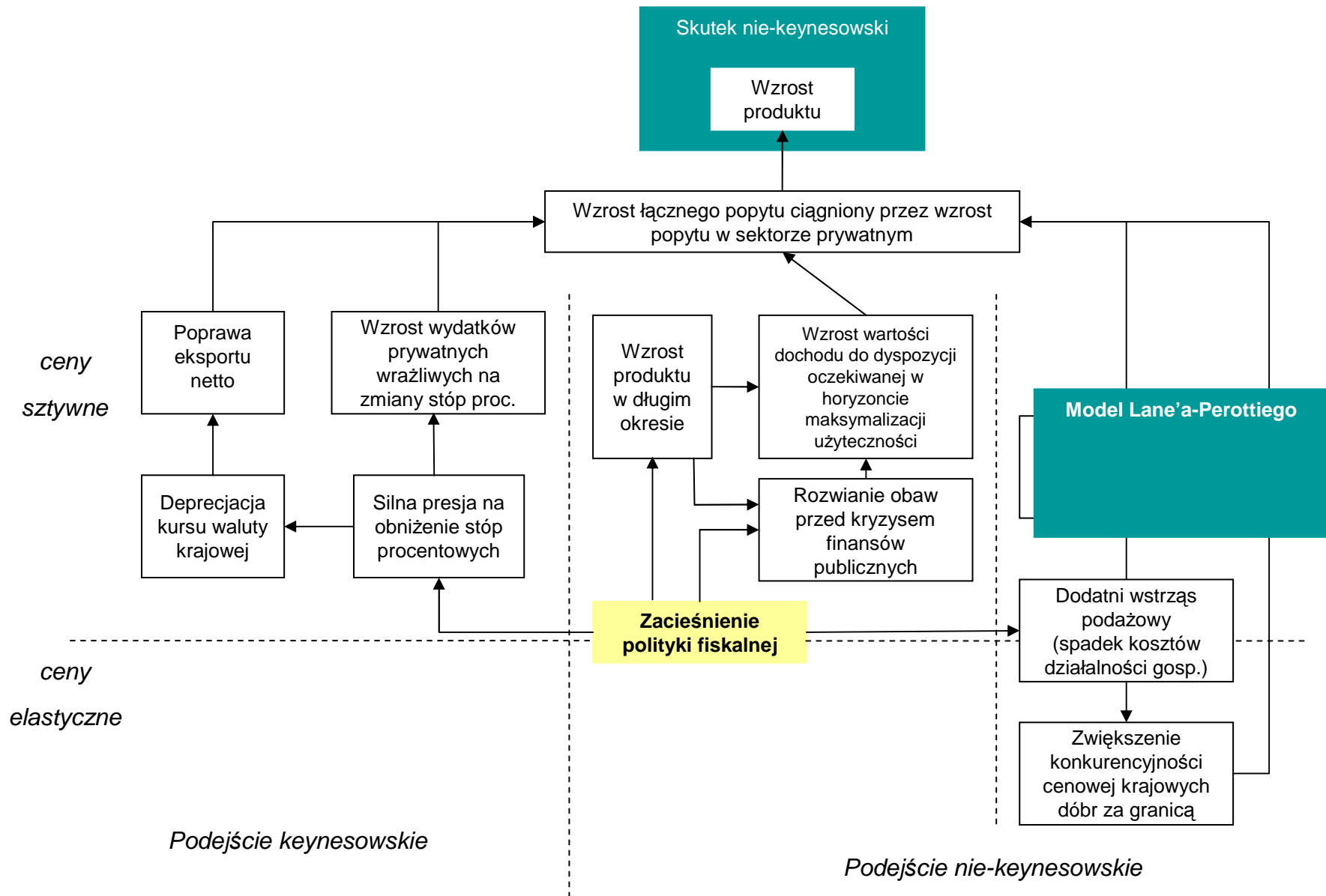
Mechanizm nie-keynesowski (I) = mechanizm quasi-keynesowski



Keynes (1985 - data wydania polskiego, s. 184)

„Prawdopodobnie większość naszych decyzji działania czegoś pozytywnego, których pełne konsekwencje rozciągną się na wiele dni, można rozpatrywać jedynie jako wyniki zwierzęcych instynktów, jako wrodzony człowiekowi pęd do czynu zamiast trwania w bezwładzie, a nie jako średnią ważoną ilościowo wyrażonych korzyści mnożonych przez ilościowo wyrażone prawdopodobieństwa”.

Sposoby wyjaśniania nie-keynesowskich skutków zacieśnienia polityki fiskalnej



Główne wnioski z badań empirycznych

- **Efekty nie-keynesowskie występowały częściej przy dużej (zob. np. Francesco Giavazzi i Marco Pagano, 1996) i trwałej (zob. np. Alberto Alesina i Roberto Perotti, 1996) poprawie stanu finansów państwa niż przy niewielkiej lub przejściowej.**

- **Prawdopodobieństwo ich wystąpienia było wyższe przy wysokim (Rina Bhattacharya, 1999) lub szybko rosnącym (zob. np. Francesco Giavazzi, Tullio Jappelli i Marco Pagano, 2000) długu publicznym niż przy niskim i (co najwyżej) powoli rosnącym.**

Główne wnioski z badań empirycznych (c.d.)

- **Dostosowania fiskalne okazywały się bardziej trwałe i częściej prowadziły do nie-keynesowskich skutków, jeżeli były dokonywane raczej przez ograniczenie wydatków niż przez podwyżkę podatków (zob. np. Alberto Alesina, Roberto Perotti i Jose Tavares, 1998). Niektóre badania dały odmienne rezultaty. Dotyczyły one jednak głównie reakcji prywatnej konsumpcji na zacieśnienie polityki fiskalnej (zob. np. Francesco Giavazzi, Tullio Jappelli i Marco Pagano, 1999).**
- **Sposób równoważenia finansów państwa często okazywał się dużo ważniejszy dla skutków i trwałości dostosowania fiskalnego niż skala poprawy salda finansów publicznych; szczególnie często kończyły się sukcesem te programy dostosowania fiskalnego, których częścią było ograniczenie wydatków na wynagrodzenia w sektorze publicznym oraz transferów do gospodarstw domowych (zob. np. Alberto Alesina, Silvia Ardagna, Roberto Perotti i Fabio Schiantarelli, 1999).**

Okresy silnego zacieśnienia polityki fiskalnej w Europie Środkowej



1993 rok w Czechach



1993 rok w Polsce



lata 1993-1995 na Słowacji



1997 i 2000 rok na Litwie



lata 1995-1996 na Węgrzech



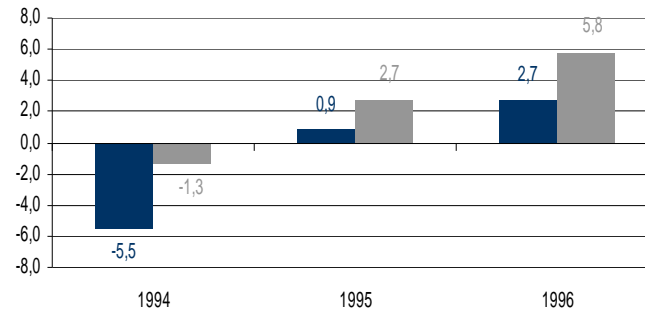
1997 rok oraz lata 2000-2001 w Estonii



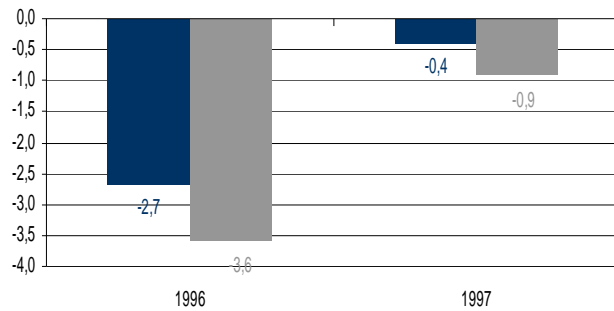
lata 1996-1997 oraz 2000-2001 na Łotwie

Skala zacieśnienia polityki fiskalnej

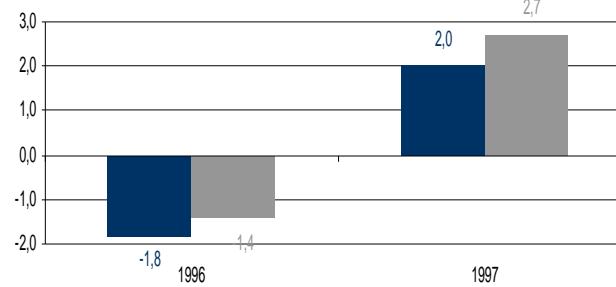
- **Węgry: 8,2-7,1 proc. PKB**



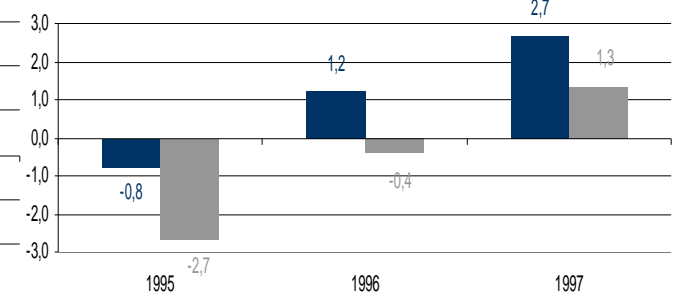
- **Litwa: 2,3-2,7 proc. PKB**



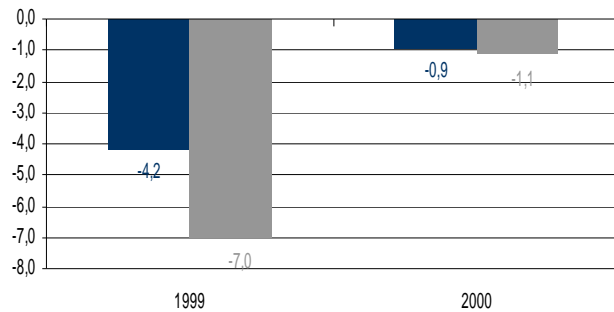
- **Estonia: 3,8-4,1 proc. PKB**



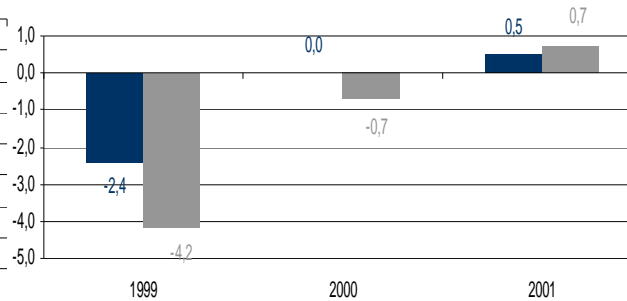
- **Łotwa: 3,5-3,9 proc. PKB**



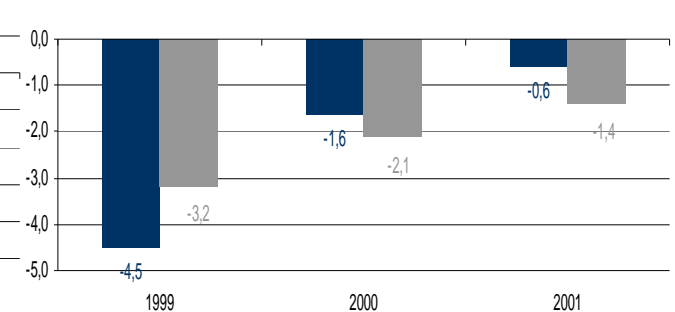
- **3,3-5,9 proc. PKB**



- **2,9-4,9 proc. PKB**



- **4,0-1,8 proc. PKB**



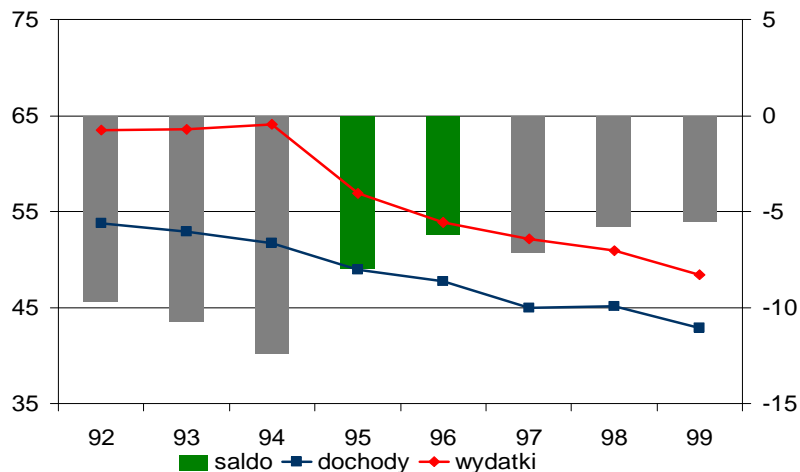
- ujęcie memoriałowe

- ujęcie kasowe

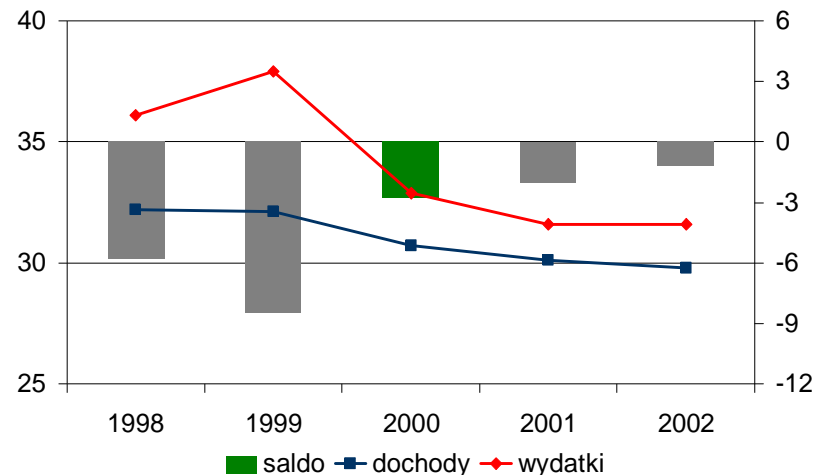
Sposób zacieśnienia polityki fiskalnej

Zacieśnienie wyłącznie poprzez ograniczenie wydatków publicznych

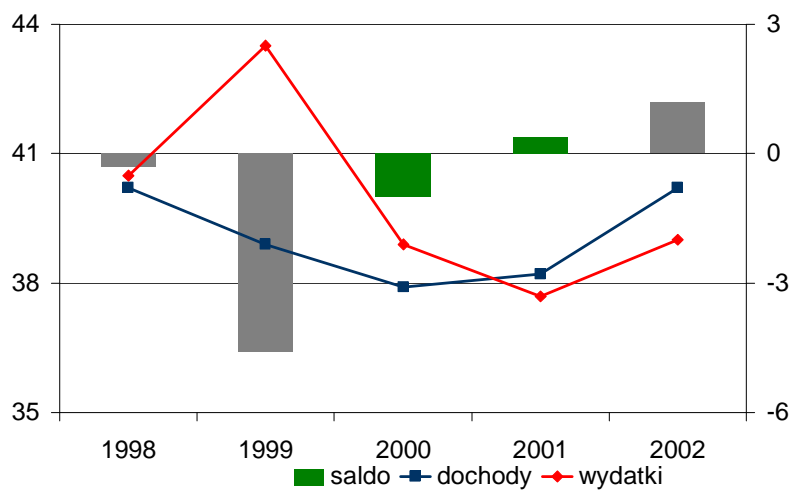
• Węgry w latach 1995-96



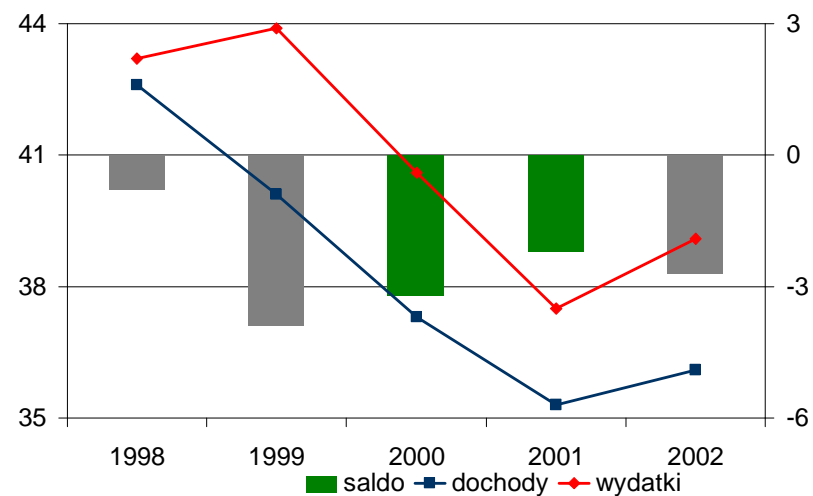
• Litwa w 2000 r.



• Estonia w latach 2000-01



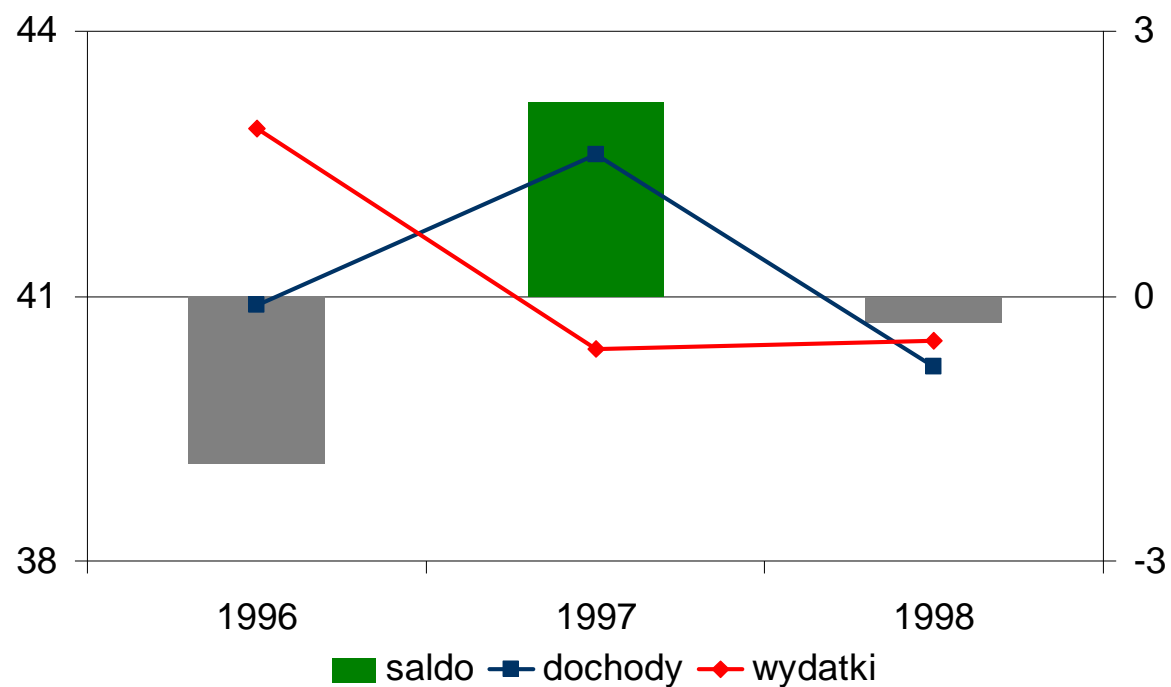
• Łotwa w latach 2001-02



Sposób zacieśnienia polityki fiskalnej (c.d.)

Zacieśnienie głównie poprzez ograniczenie wydatków publicznych

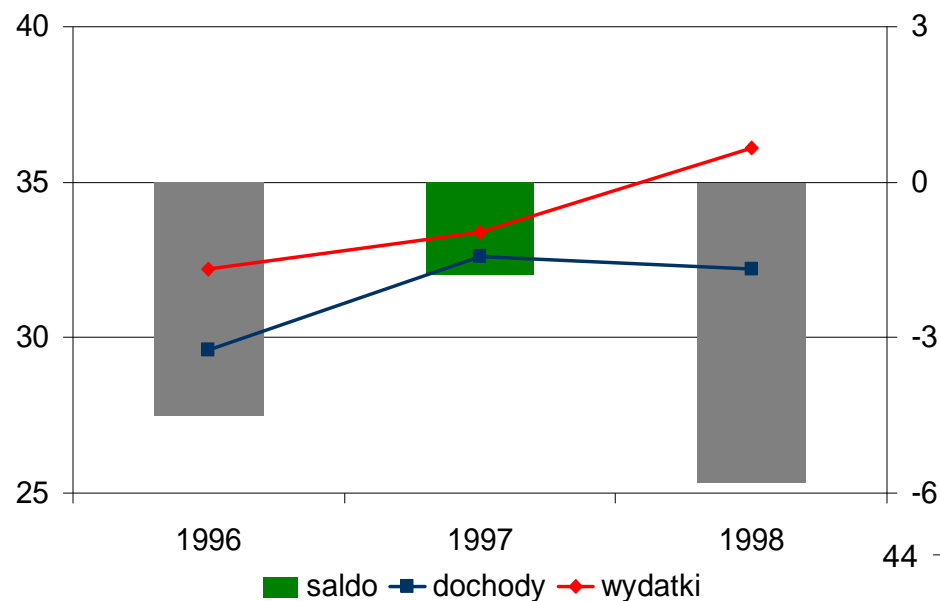
• Estonia w 1997 r.



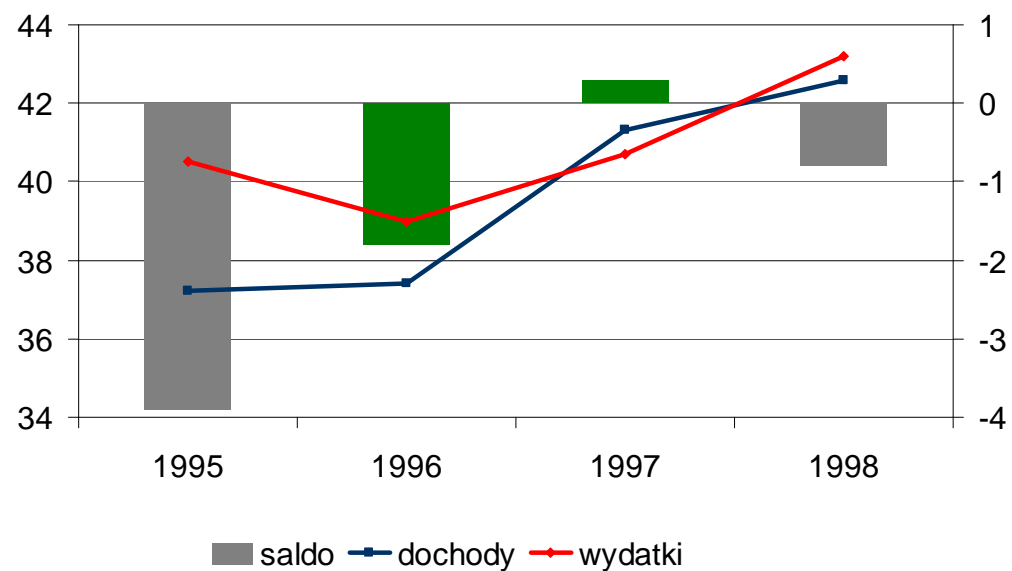
Sposób zacieśnienia polityki fiskalnej (c.d.)

Zacieśnienie wyłącznie poprzez podwyżkę podatków

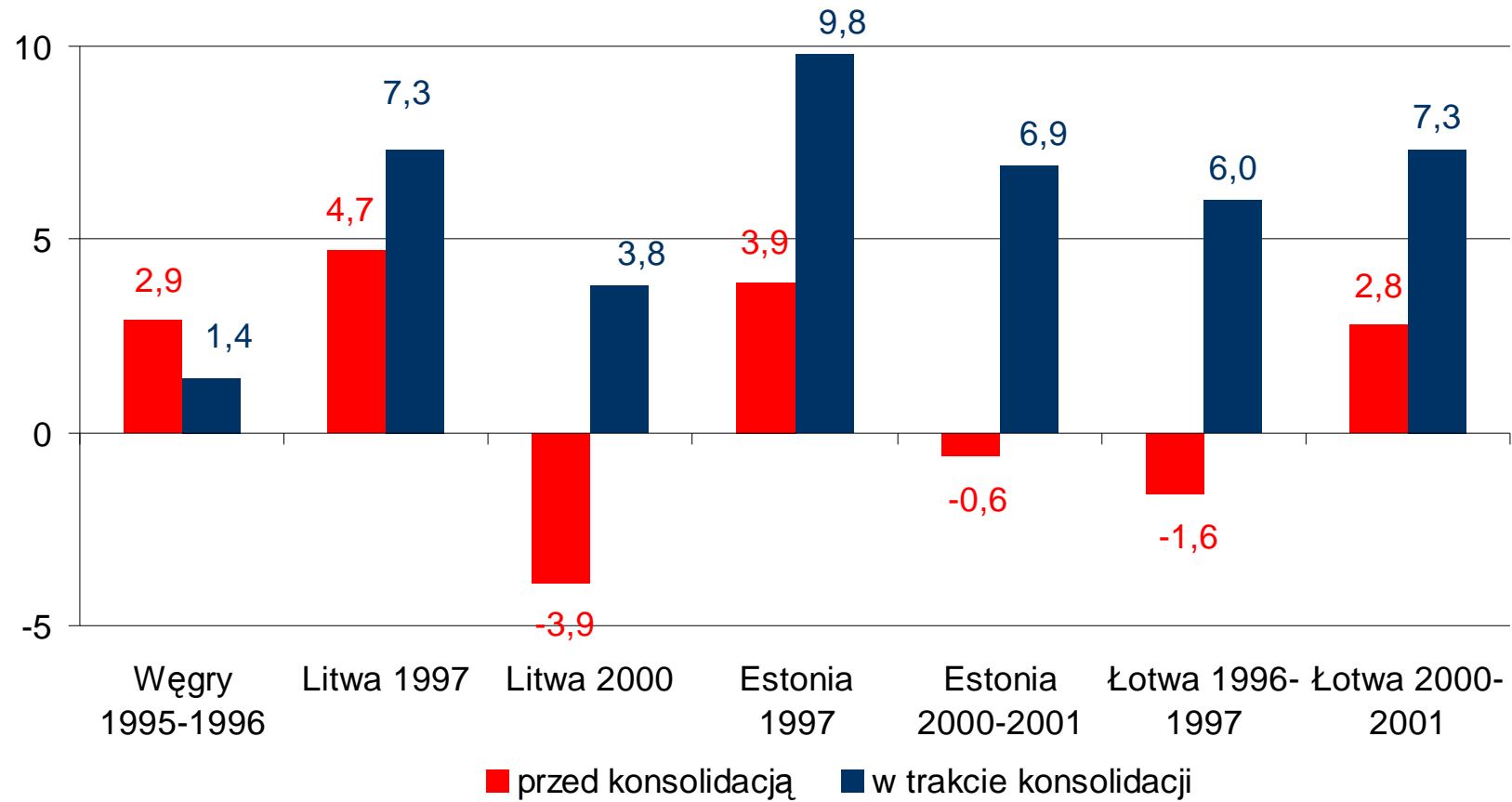
• Litwa w 1997 r.



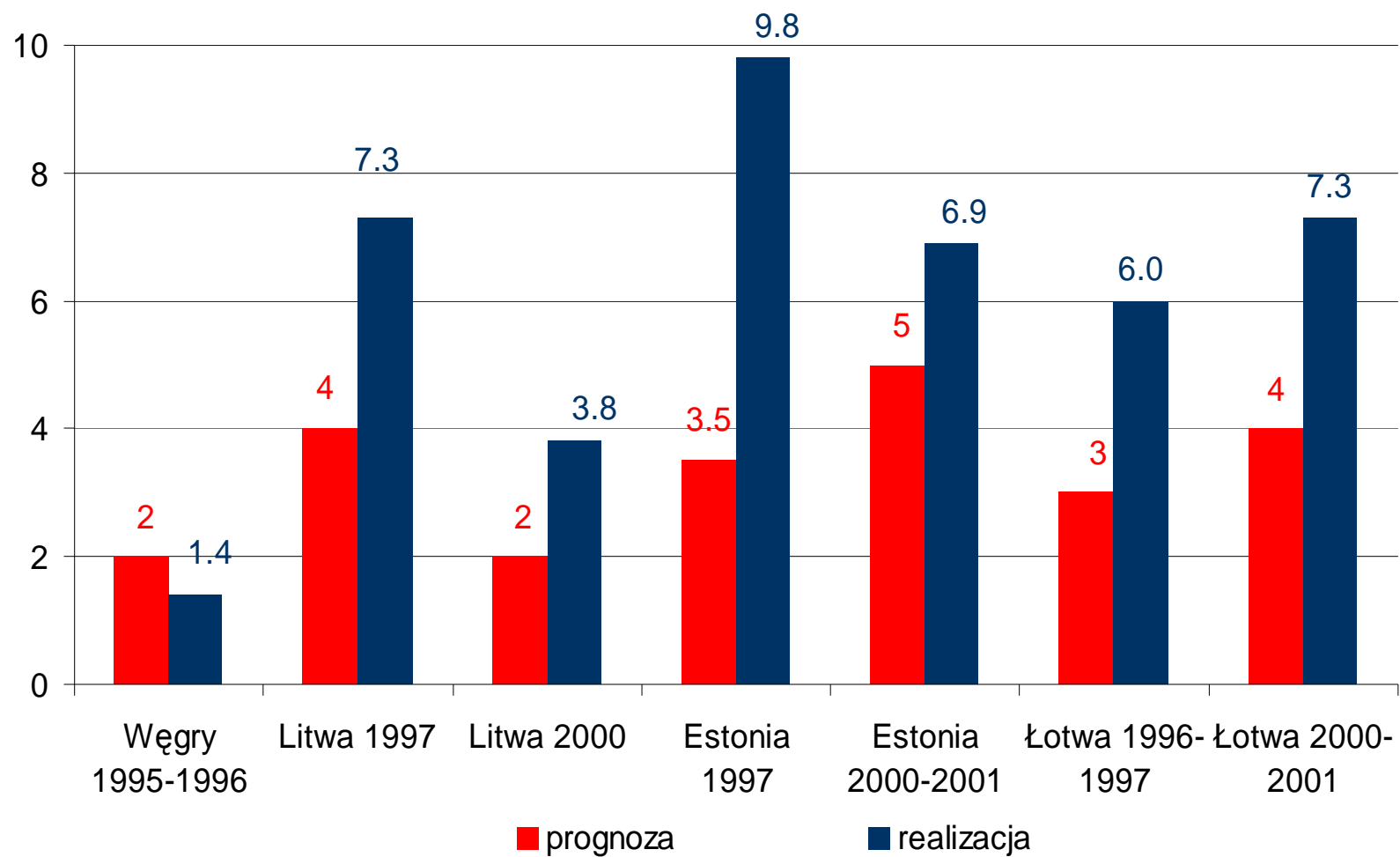
• Łotwa w latach 1996-97



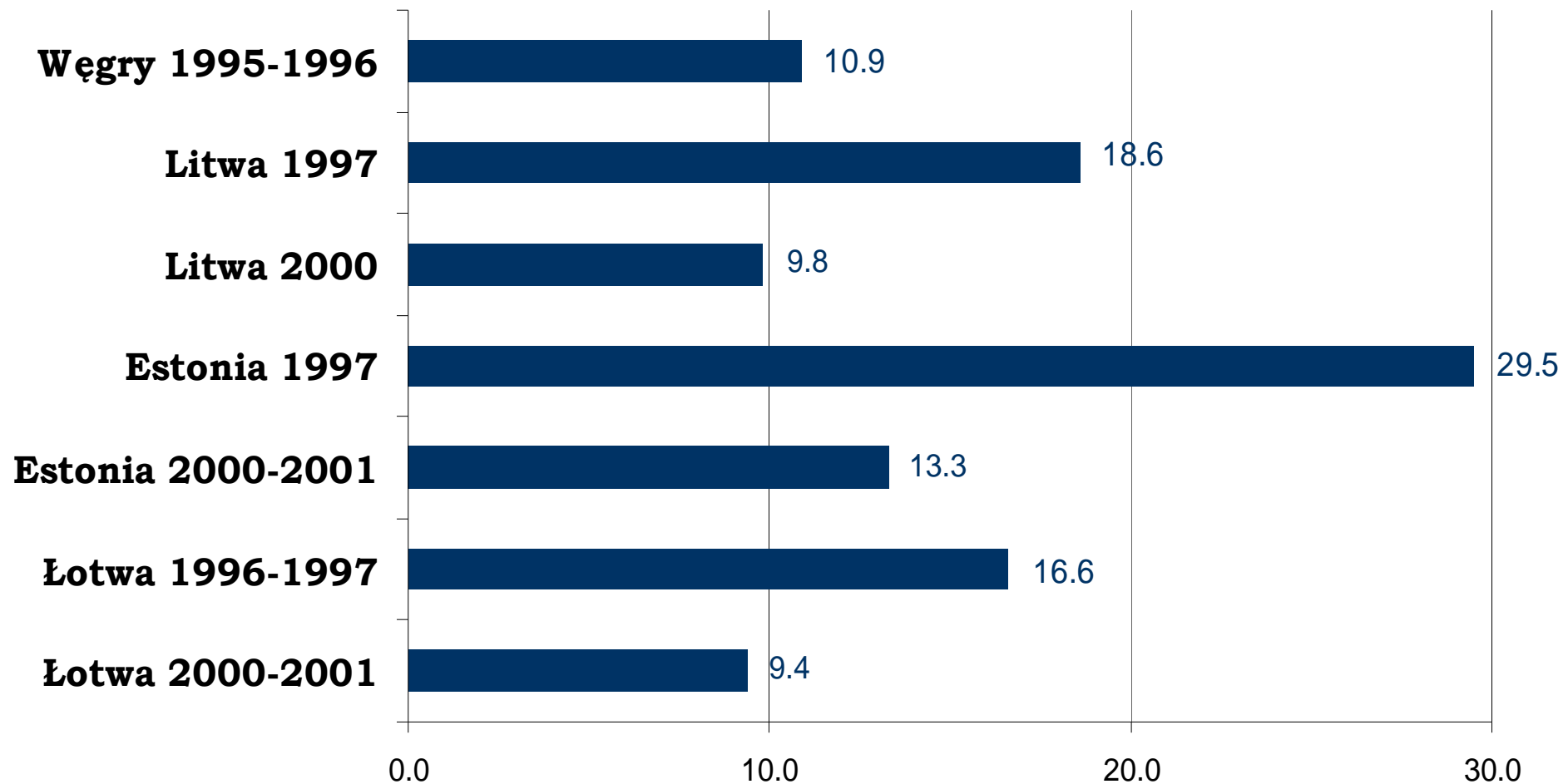
Dynamika PKB przed i w trakcie zacieśnienia polityki fiskalnej



Tempo wzrostu PKB – prognozy vs realizacja



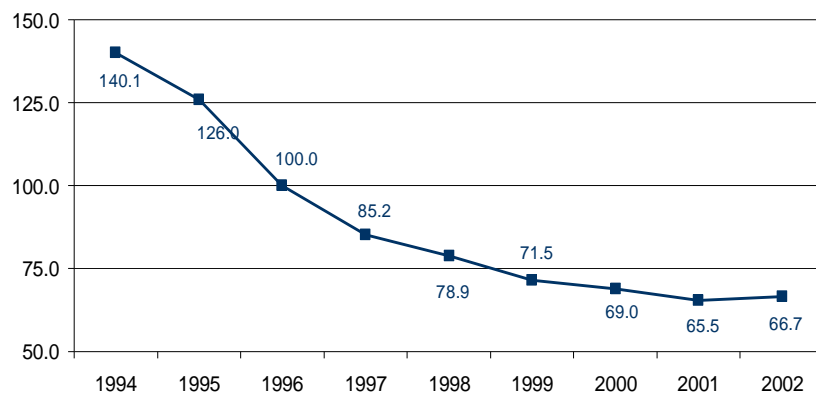
Dynamika eksportu w okresie zacieśnienia polityki fiskalnej



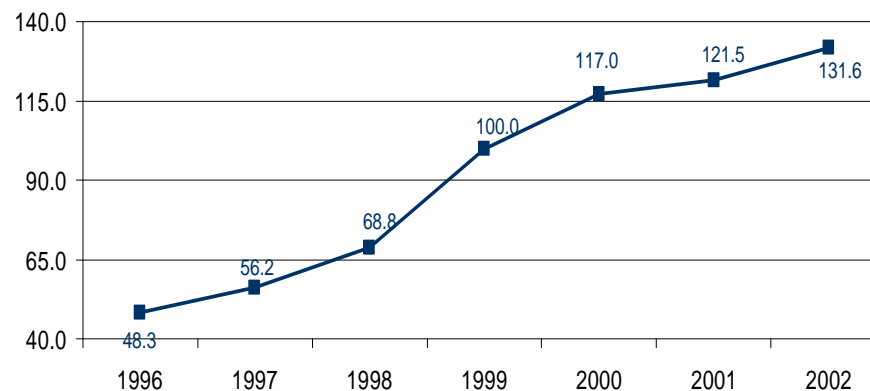
Czynniki wpływające na dynamikę eksportu

Raczej wzmocnienie niż osłabienie nominalnego efektywnego kursu walutowego

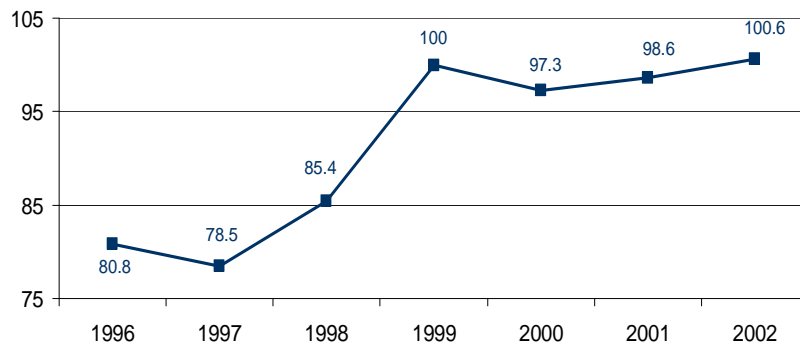
• **Węgry**



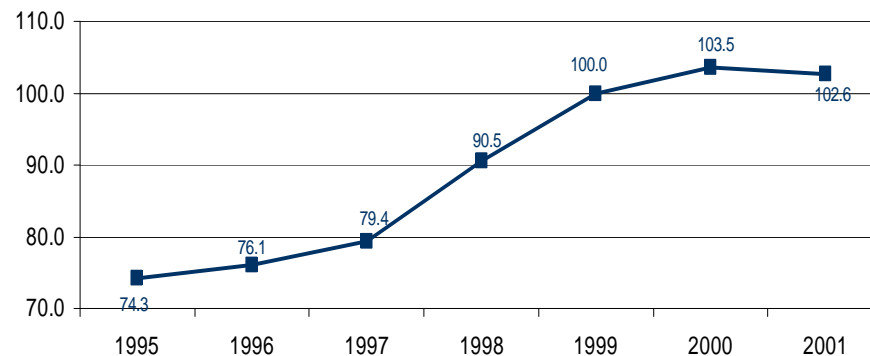
• **Litwa**



• **Estonia**



• **Łotwa**

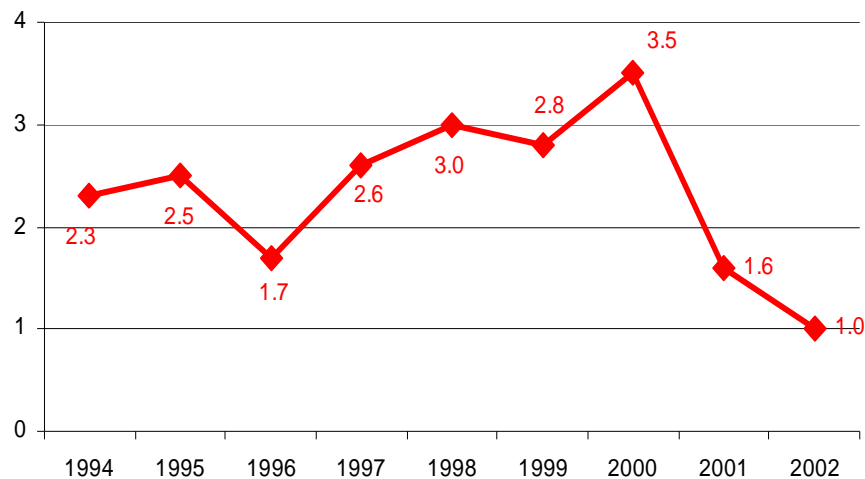


↑ aprecjacja

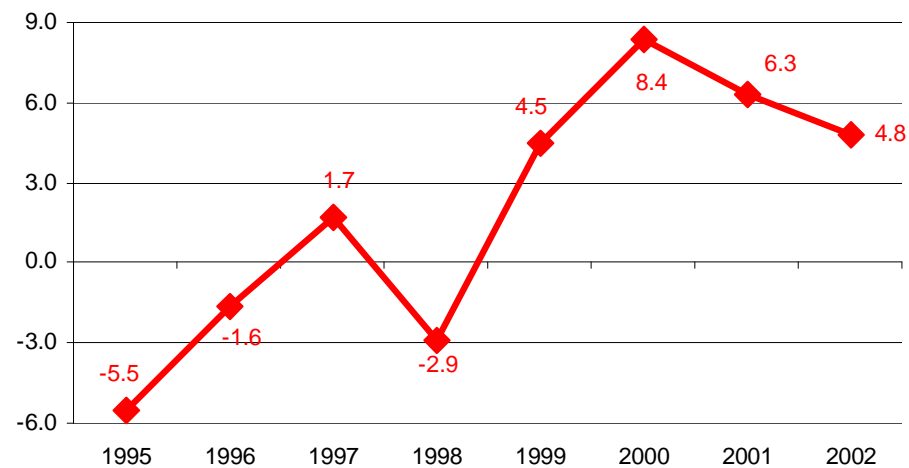
Czynniki wpływające na dynamikę eksportu (c.d.)

Generalnie korzystna sytuacja gospodarcza w otoczeniu zewnętrznym

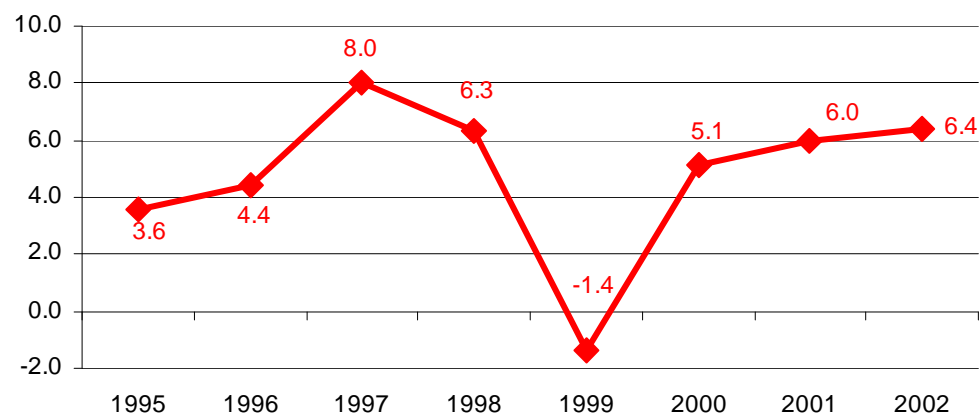
• Unia Europejska



• WNP

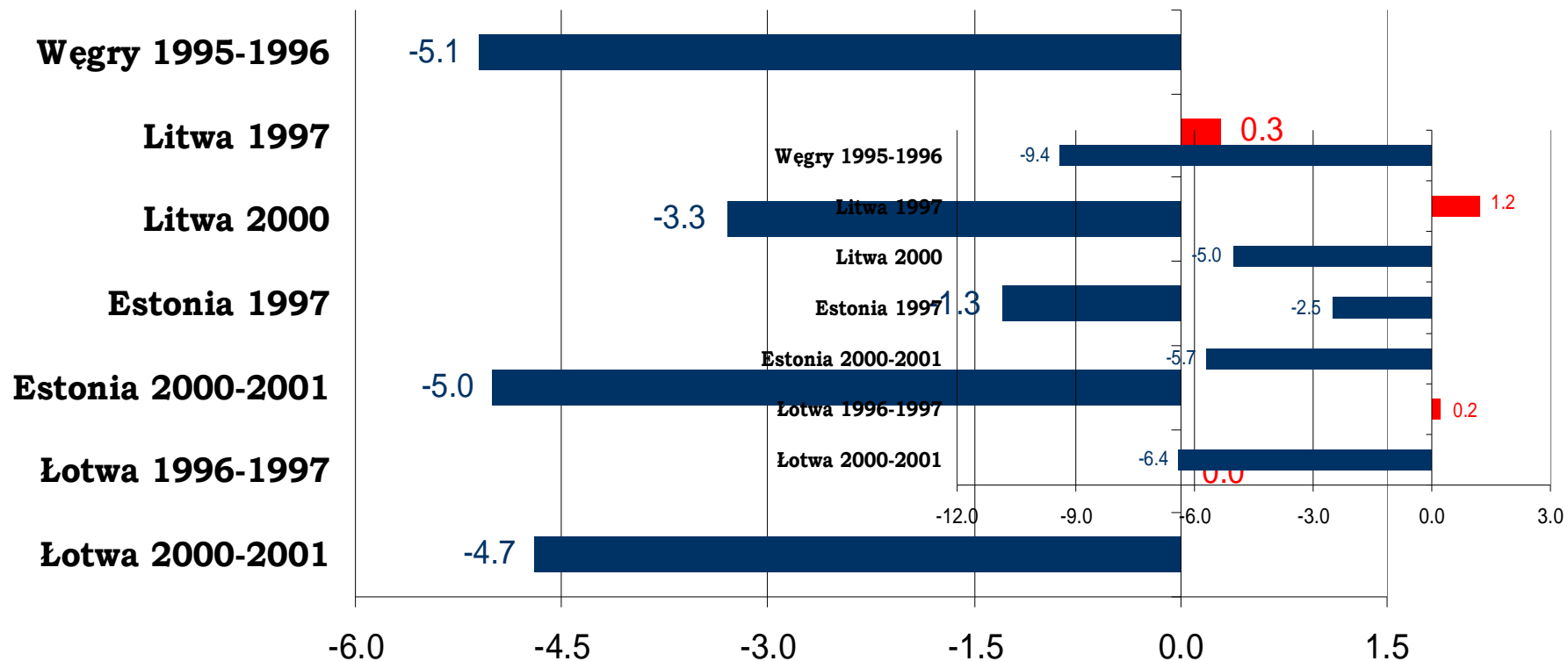


• Kraje nadbałtyckie

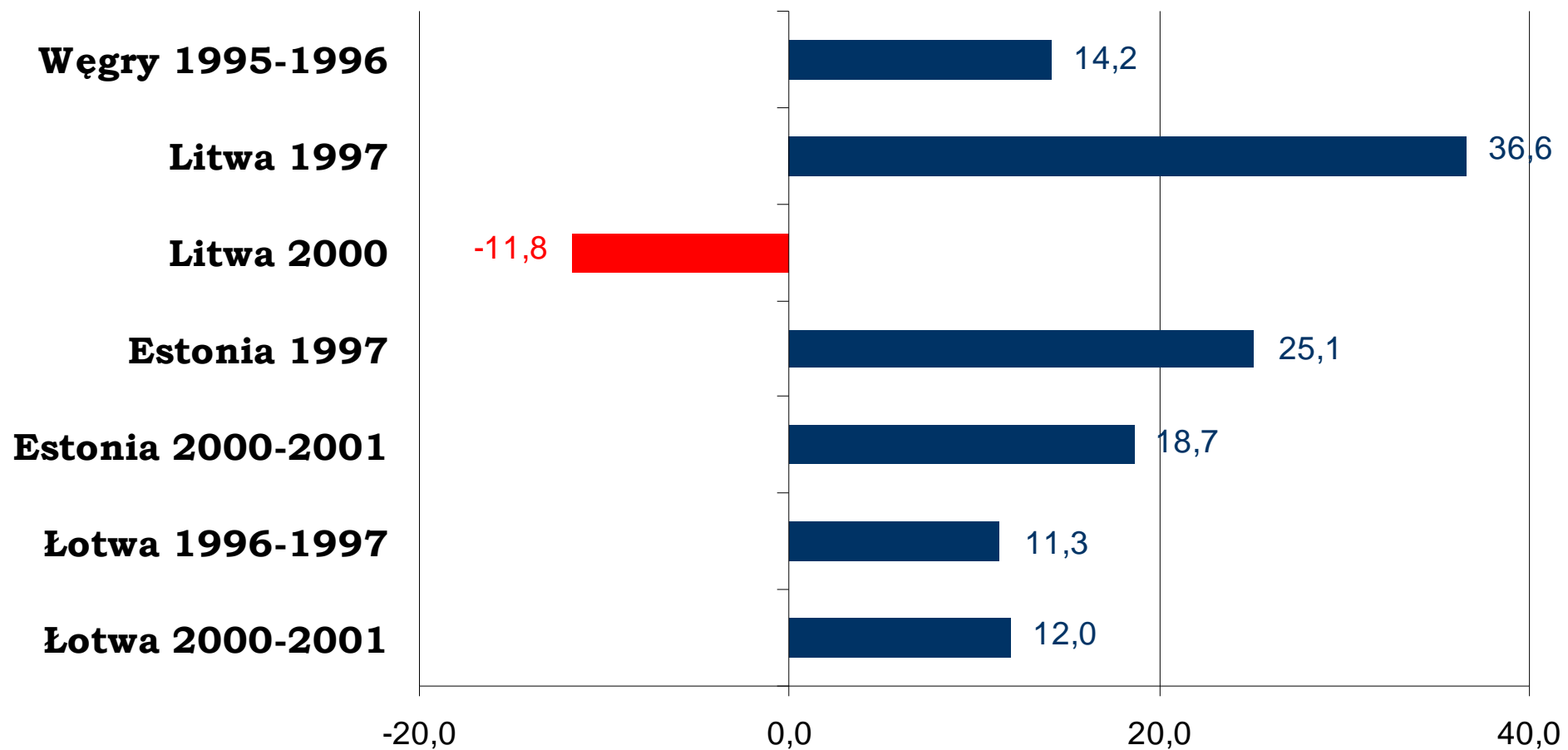


Czynniki wpływające na dynamikę eksportu (c.d.) oraz inwestycji

Częsty spadek udziału wynagrodzenia pracy w produkcie w okresie zacieśnienia

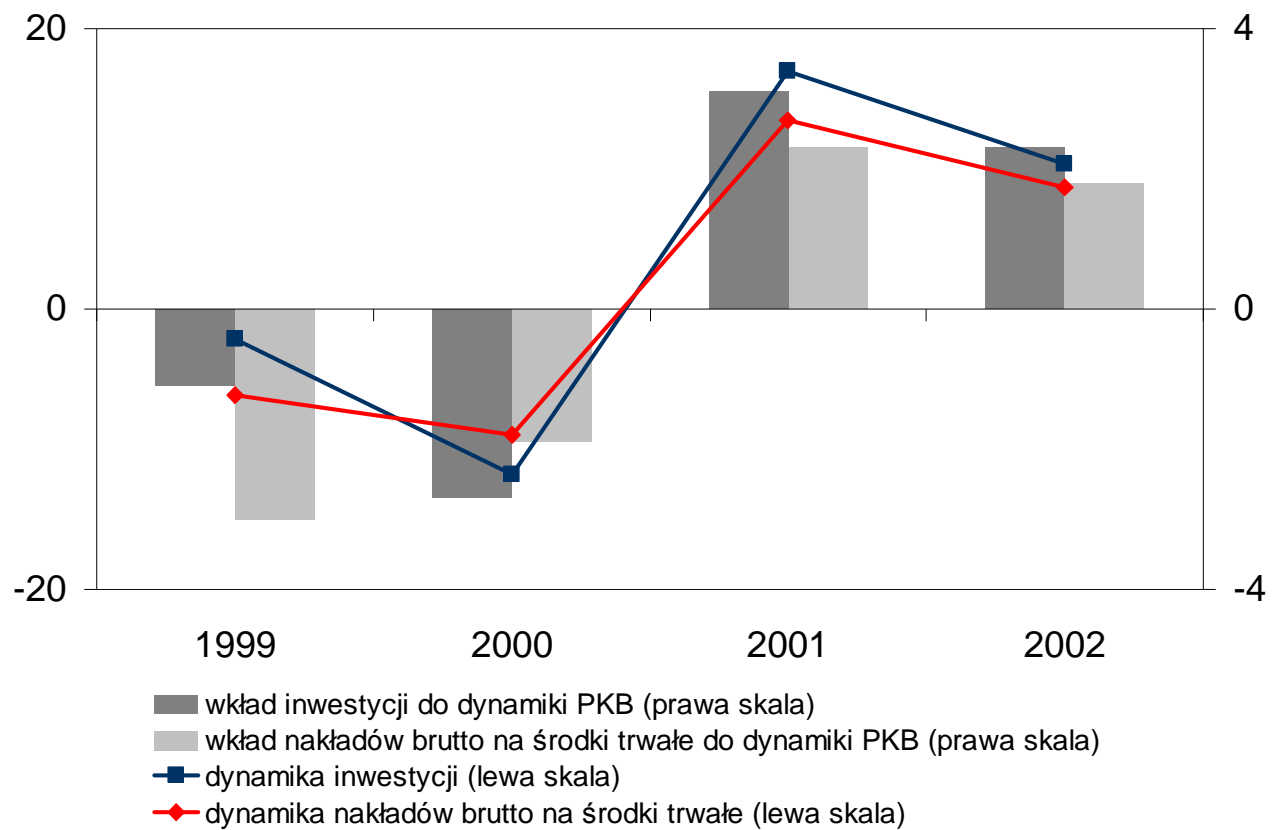


Dynamika inwestycji w okresie zacieśnienia polityki fiskalnej



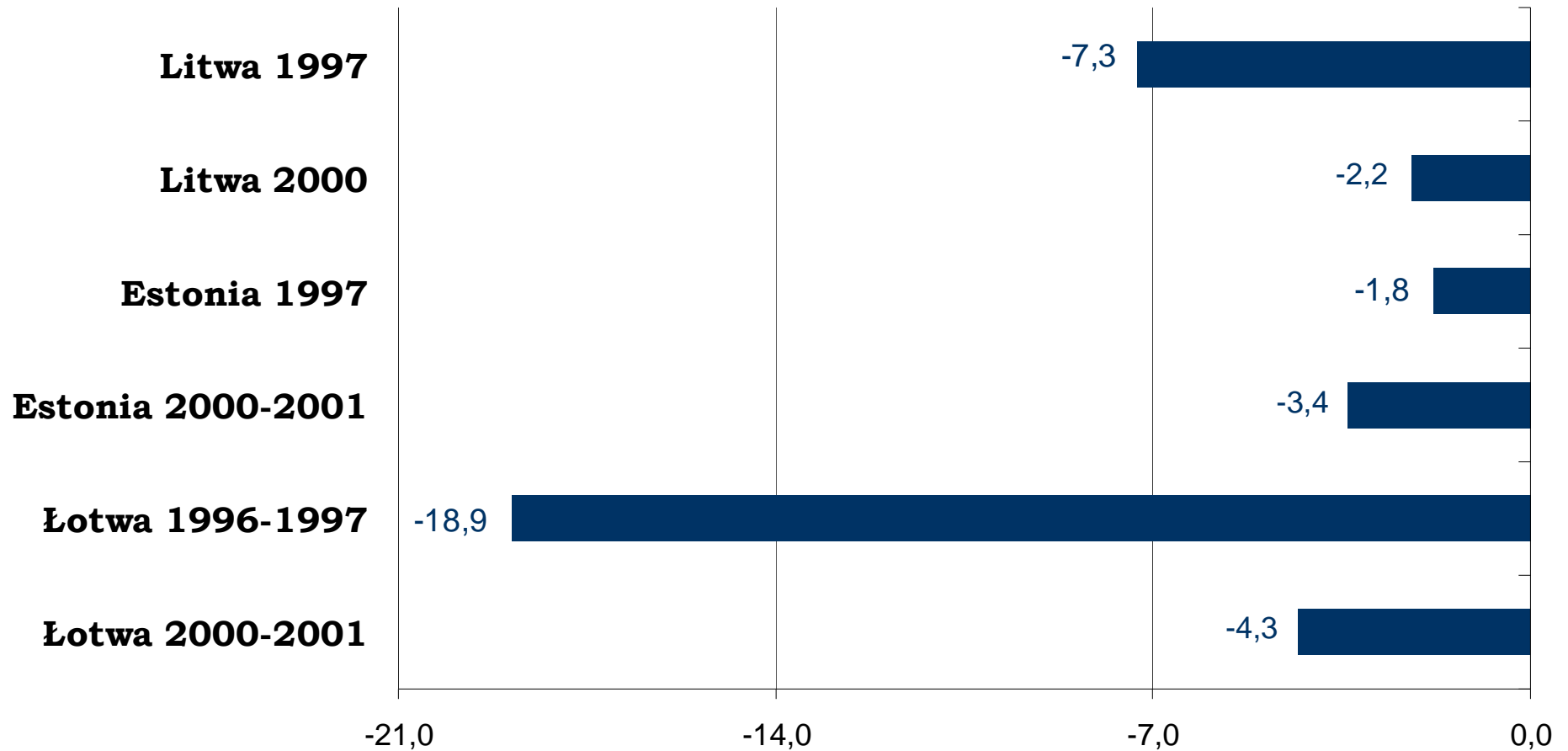
Dynamika inwestycji w okresie zacieśnienia polityki fiskalnej (c.d.)

• Litwa po 2000 r.



Czynniki wpływające na dynamikę inwestycji (c.d.)

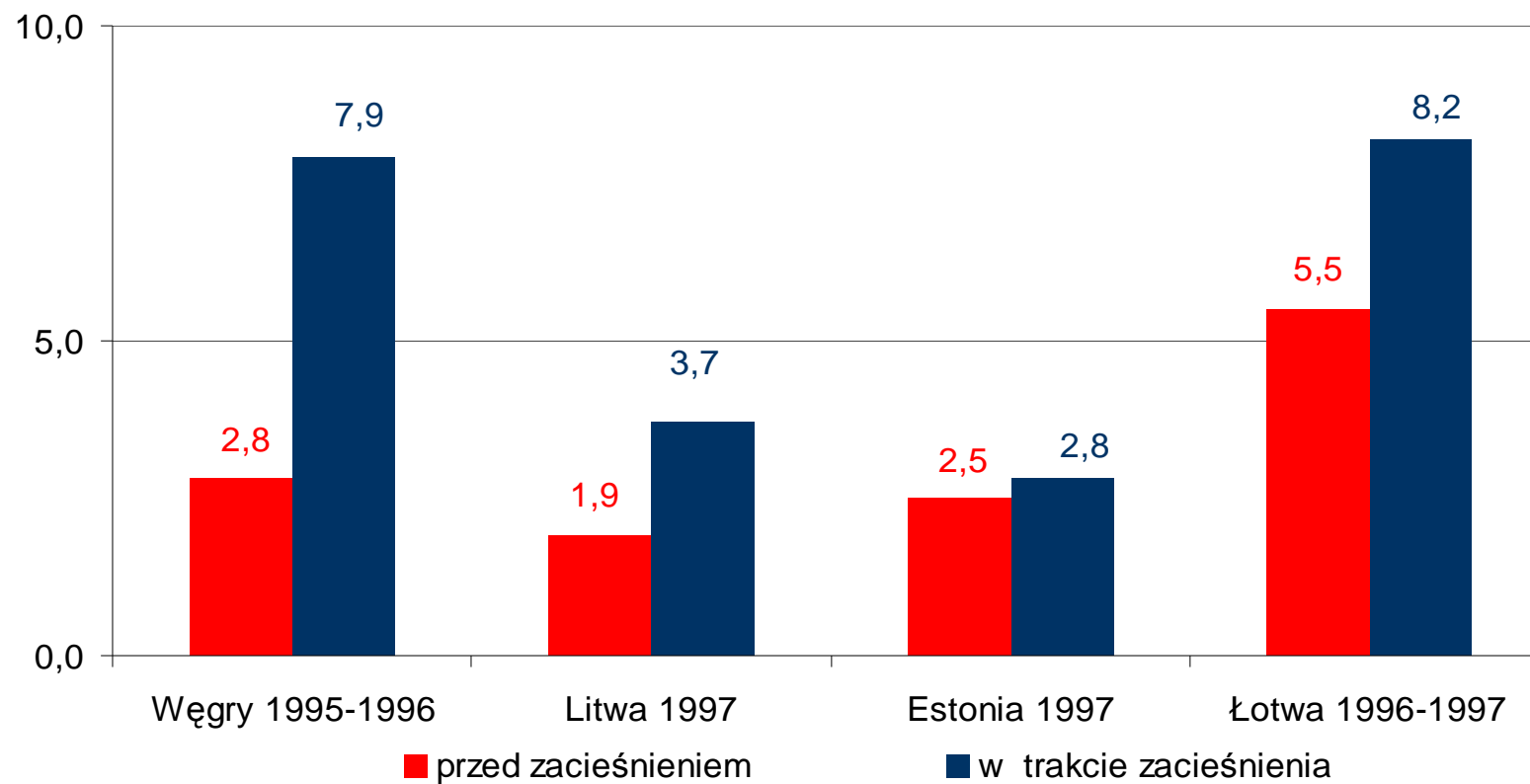
Spadek premii za ryzyko*



* Za miarę premii za ryzyko przyjęto różnicę między oprocentowaniem kredytów w danym kraju oraz, odpowiednio, w strefie euro lub w Stanach Zjednoczonych

Czynniki wpływające na dynamikę inwestycji (c.d.)

Wzrost napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych

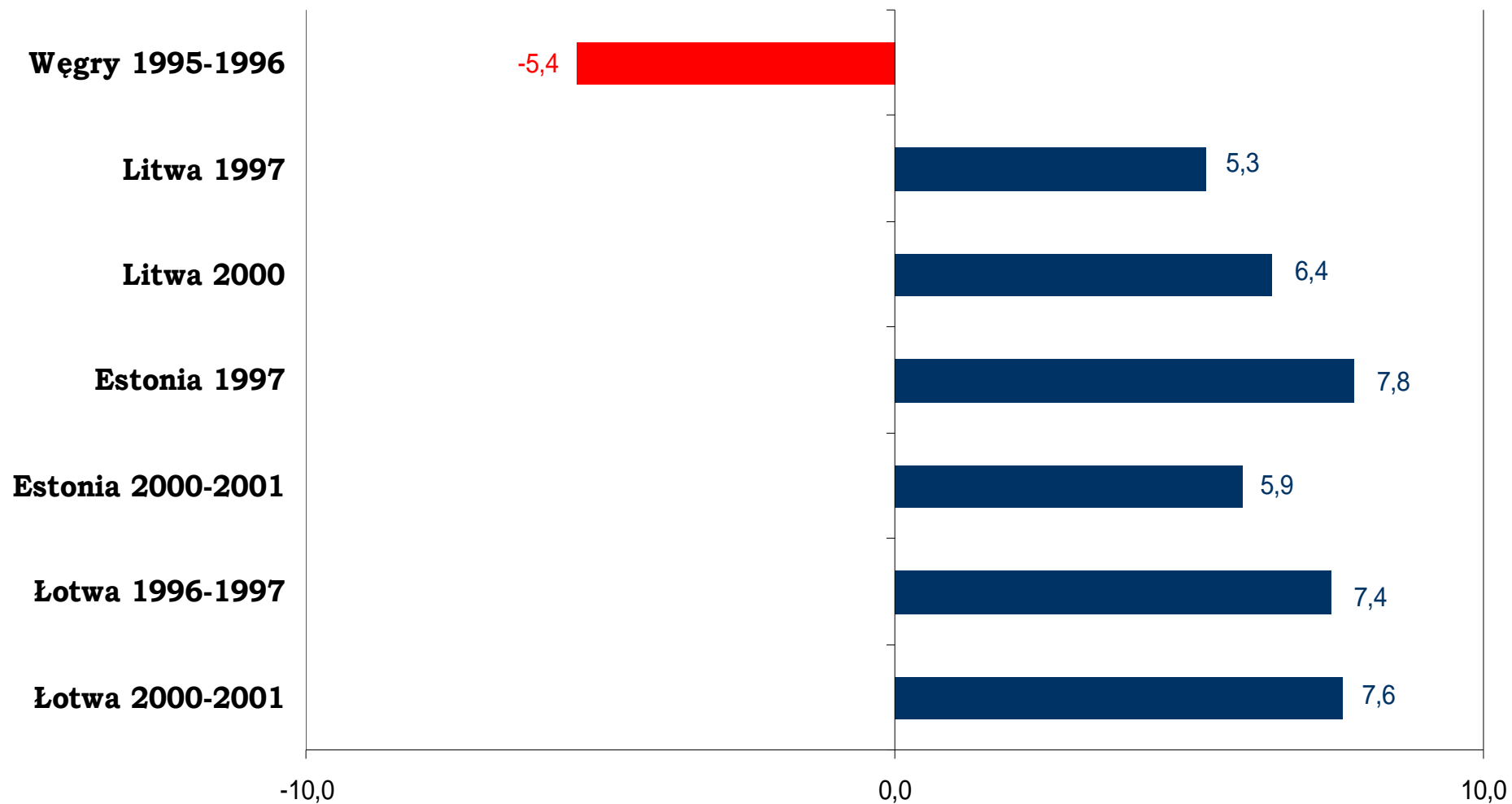


Czynniki wpływające na dynamikę inwestycji (c.d.)

Wybrane zmiany w podatkach w okresie zacieśnienia polityki fiskalnej

- **Na Węgrzech w 1995 r. zredukowano stawkę CIT z 36 do 18 proc.**
- **Na Litwie w 1997 r. zniesiono opodatkowanie zysków reinwestowanych. W 2000 r. obniżono stawkę CIT z 29 do 24 proc. (i 15 proc. w 2002 r.).**
- **W Estonii w 2000 r. zniesiono opodatkowanie zysków reinwestowanych.**
- **Na Łotwie w 2001 r. stawka CIT została obniżona z 25 do 22 proc.**

Dynamika konsumpcji prywatnej w okresie konsolidacji fiskalnej



Ogólny wniosek

W badanych krajach zadziałały mechanizmy nie-keynesowskie, w efekcie których zacieśnienie polityki fiskalnej doprowadziło do wzrostu dynamiki produktu już w krótkim okresie .